

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин  
кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА НАТО**

**Кваліфікаційна робота**

**Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

**Виконав:**

студент 6 курсу, 603 групи

**Дем'янов Павло Андрійович**

**Керівник:**

кандидат політичних наук,

доцент **Стецюк А.В.**

**Рецензент:**

До захисту допущено  
на засіданні кафедри  
протокол №\_\_\_\_ від \_\_\_\_\_ 2024 р.  
Зав. кафедрою \_\_\_\_\_ проф. Макар В.Ю.

**Чернівці – 2024**

## *Анотація*

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей відносин Франції та НАТО за досліджуваний період.

У роботі було розглянуто історичні етапи становлення та розвитку особливих відносин між Францією та НАТО, ключові пріоритети обох сторін у їх відносинах, зокрема, в контексті сучасних геополітичних викликів та глобальних криз.

Важливим аспектом роботи є дослідження автором особливостей відносин Франції та НАТО в період російсько-українського збройного протистояння (2014-2024 рр.), де розглядається вклад обох сторін у врегулюванні викликів, пов'язаних із російським гібридним і повномасштабним вторгненням в Україну. Окрема увага присвячена еволюції позиції Франції щодо підтримки євроатлантичних намірів України.

Магістерська робота покликана сформулювати більш глибоке розуміння досвіду особливих відносин між Францією та НАТО, акцентуючи увагу на їх ключових проблемах. Результати дослідження можуть відігравати важливу роль при розробці потенційного стратегічного формату відносин України з Францією та НАТО; або бути використаними для інших досліджень у сфері міжнародних відносин.

**Ключові слова:** *Франція, НАТО, євроатлантична інтеграція, реінтеграція, російсько-українська війна, безпекове співробітництво, ключові пріоритети.*

### ***Summary***

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of relations between France and NATO during the period under study.

The work examines the historical stages of the formation and development of the special nature of relations between France and NATO, the key priorities of both sides in their relations, in particular, in the context of current geopolitical challenges and global crises.

An important aspect of the work is the author's study of the peculiarities of relations between France and NATO during the Russian-Ukrainian armed confrontation (2014-2024), which examines the contribution of both sides to resolving the challenges posed by Russia's hybrid and full-scale invasion of Ukraine. Particular attention is paid to the evolution of France's position on supporting Ukraine's Euro-Atlantic aspirations.

The master's thesis aims to develop a deeper understanding of the experience of the special relationship between France and NATO, focusing on its key issues. The results of the study can play an important role in developing a potential strategic format for Ukraine's relations with France and NATO; or be used for other research in the field of international relations.

***Keywords:*** *France, NATO, Euro-Atlantic integration, reintegration, Russian-Ukrainian war, security cooperation, key priorities.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

\_\_\_\_\_ Дем'янов П. А.  
(підпис)

## ЗМІСТ

|                                                                                                                          |               |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                        | <b>5</b>      |
| <br><b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ<br/>ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА НАТО.....</b>                        | <br><b>9</b>  |
| 1.1. Концептуальний аналіз особливих відносин Франції та НАТО.....                                                       | 9             |
| 1.2. Джерельна база дослідження.....                                                                                     | 16            |
| Висновки до розділу 1.....                                                                                               | 22            |
| <br><b>РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ І<br/>НАТО У 1991-2013 РР. ....</b>                            | <br><b>25</b> |
| 2.1. Особливості розвитку відносин між Францією та НАТО у 1991-2008 рр. ..                                               | 25            |
| 2.2. Реінтеграція Франції в НАТО і ключові пріоритети у відносинах Парижа,<br>Брюсселя і Вашингтона у 2009-2013 рр. .... | 42            |
| Висновки до розділу 2.....                                                                                               | 54            |
| <br><b>РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА НАТО В<br/>УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2024 РР. ....</b>    | <br><b>56</b> |
| 3.1. Відносини Франції та НАТО в умовах гібридної російсько-української<br>війни 2014-2021 рр. ....                      | 56            |
| 3.2. Позиція Франції щодо розвитку НАТО та євроатлантичної інтеграції<br>України у 2022-2024 рр. ....                    | 71            |
| Висновки до розділу 3.....                                                                                               | 78            |
| <br><b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                                                                 | <br><b>80</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>                                                                                   | <b>83</b>     |
| <b>SUMMARY.....</b>                                                                                                      | <b>102</b>    |

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** На сьогоднішній день Організація Північноатлантичного договору є чітко консолідованою структурою, що має на меті просувати євроатлантичну інтеграцію країн Європи, а також забезпечувати колективну безпеку і військово-технічну співпрацю між усіма її учасниками. Однак в історичному контексті подій минулого серед членів НАТО були країни, котрі з відповідних причин розпочинали здійснювати поступовий вихід із організації. Однією із таких країн, що спочатку була одним із 12 перших засновників альянсу, стала Франція, яка у 1966 р., під час головування першого Президента П'ятої республіки, Ш. де Голля, вирішила створити нову концепцію військової співпраці із НАТО, шляхом офіційного виходу Французької Республіки з альянсу. При цьому характер відносин сторін повинен був надалі зберігатися на рівні партнерських.

Вихід Франції з НАТО був обумовлений невдоволенням, зокрема Ш. де Голлем, стосовно другорядної ролі Франції в альянсі та виключно домінуючої ролі США. В майбутньому це позначилося на особливому підході французького істеблішменту у взаємовідносинах всередині НАТО.

Наразі можна стверджувати, що характер відносин Франції та НАТО сильно зміцнився, що було спричинено глобальними безпековими викликами. Даному питанню було присвячено значну кількість наукових досліджень. Попри це актуальність цього дослідження – тематики відносин Франції та НАТО – залишається досить своєчасною, оскільки політична ситуація у світі постійно зазнає змін. Так само з 1991 по 2024 рр. спостерігалися помітні зміни у відносинах між Францією та НАТО, особливо в умовах російсько-української війни (2014-2024 рр.). Тому доцільним вбачається дослідити наскільки вагомий вклад у розвиток безпекового співробітництва було здійснено Францією в НАТО та навпаки. Особливо актуальним питанням, яке часто порушується, є визначення найбільш пріоритетних цілей обох сторін – Франції та НАТО – у військово-політичній

співпраці, а також визначення позиції Франції щодо євроатлантичної інтеграції України, зокрема на сучасному етапі. З огляду на це проблематика особливостей відносин Франції та НАТО, які полягають по перше – у конкуренції Парижа і Вашингтона за вплив у Альянсі; по друге – у специфічному статусі та участі Франції в структурі НАТО; по третє – в постійних спробах Парижа європеїзувати Організацію Північноатлантичного договору, є актуальною для наукового дослідження.

**Мета кваліфікаційної роботи** полягає у комплексному дослідженні особливостей процесу становлення і розвитку відносин Франції та НАТО.

Поставлена мета передбачає розв’язання наступних **завдань**:

- здійснити концептуальний аналіз особливих відносин Франції та НАТО;
- проаналізувати використану у процесі дослідження джерельну базу;
- дослідити особливості розвитку відносин між Францією та НАТО з 1991 по 2008 рр.;
- встановити наслідки реінтеграції Франції в НАТО і виділити ключові пріоритети у її відносинах з партнерами по Альянсу (2009-2013 рр.);
- охарактеризувати відносини Франції та НАТО в умовах російсько-української гібридної війни (2014-2021 рр.);
- проаналізувати еволюцію позиції Франції щодо розвитку НАТО та євроатлантичної інтеграції України у 2022-2024 р.

**Об’єкт дослідження** – безпекове співробітництво Франції та НАТО.

**Предмет дослідження** – особливості відносин Франції та НАТО (1991-2024 рр.).

**Хронологічні рамки дослідження** охоплюють період від завершення Холодної війни до подій сучасності (1991-2024 рр.).

**Методи дослідження.** Магістерська кваліфікаційна робота ґрунтується на використанні низки загальнонаукових методів і підходів.

Основним науковим методом у нашій роботі став **структурно-функціональний метод**, який використовувався для дослідження відносин Франції та НАТО як особливого формату безпекового співробітництва.

Наше дослідження також включає використання низки додаткових наукових методів, спрямованих на повноцінне засвоєння особливостей відносин Франції та НАТО. Зокрема, були використані:

- а) методи синтезу та узагальнення, завдяки якому ми розглянули теоретичні підходи стосовно особливостей відносин Франції та НАТО;
- б) метод аналізу, за допомогою якого проаналізовано джерельну базу відповідно до заданої тематики;
- в) історичний метод, який надав нам змогу дослідити взаємозв'язок з конкретними історичними подіями відповідно до тематики дослідження;
- г) для виділення ключових пріоритетів у відносинах Франції та НАТО було використано методи індукції та дедукції;
- д) для повноцінного аналізу еволюції позиції Франції щодо євроатлантичної інтеграції України були задіяні методи дедукції, івент-аналізу та оцінки.

**Наукова новизна дослідження** зумовлена застосованою методологією та використанням новітніх джерел, зокрема, за 2022-2024 рр. Також у роботі запропоновано розглядати відносини Франції та НАТО, розділивши їх умовно на три етапи:

- 1) перший етап (1991-2008 рр.) – активний процес розвитку партнерських відносин між Францією та НАТО, до моменту офіційної реінтеграції Франції до Альянсу (3 квітня 2009 р.) і започаткування оновленої концепції військово-політичних відносин між двома суб'єктами;
- 2) другий етап (2009-2013 рр.) – формування та реалізація ключових цілей у відносинах між Франції та НАТО у ближньо- та довгостроковій перспективі;
- 3) третій етап (2014-2024 рр.) – початок трансформаційних процесів, що спричинили нові виклики та загрози як на глобальному, так і на

регіональному рівні, і, відповідно, змусили французький уряд змінити підхід щодо стосунків з НАТО і розвивати безпекову співпрацю на етапі російсько-української гібридної війни (2014-2021 рр.) та повномасштабного вторгнення РФ в Україну (2022-2024 рр.).

**Теоретичне та практичне значення роботи** визначається можливістю використання результатів проведеного дослідження для більш поглибленого вивчення усіх особливостей відносин Франції та НАТО, включаючи й ті, що фігурують на сучасному етапі. Теоретичні узагальнення та висновки можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі, а також при підготовці навчальних та методичних посібників з міжнародних відносин тощо.

**Апробація результатів дослідження.** За результатами дослідження була здійснена доповідь та опубліковані тези на XVII щорічній міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених: «Актуальні проблеми зовнішньої політики України»: Дем'янов П. А. Еволюція позиції Франції щодо євроатлантичної інтеграції України. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*. Чернівці, 30 листопада 2023. С. 248-252.

**Структура кваліфікаційної роботи** зумовлена визначеною метою та поставленими завданнями дослідження. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів (поділених на шість підрозділів), висновків, списку використаних джерел (142 позиції). Загальний обсяг становить 106 сторінок.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА НАТО

#### 1.1. Концептуальний аналіз особливих відносин Франції та НАТО

Особливості відносин Франції та НАТО – доволі складна тематика, оскільки вона охоплює найбільш специфічний вимір міжнародних відносин – безпековий. З огляду на вищесказане, необхідно проаналізувати концептуальні поняття нашого дослідження, а саме: *«безпекове співробітництво»*, *«військове співробітництво»*, зокрема, *«голлізм»*, як форма особливого *«військово-політичного співробітництва»* між Францією та Брюсселем, а також *«військова дипломатія»*, як одна з форм безпекового співробітництва [12].

*«Безпекове співробітництво»* – це поняття, яке описує процеси взаємодії двох чи більше держав, з метою спільного протистояння зовнішнім загрозам і викликам.

Коен Р. пропонує своє визначення поняттю безпекового співробітництва – це політичне і правове зобов'язання держав-членів захищати цілісність окремих держав в рамках підписаного групою договору. За його словами, поняття безпекового співробітництва раніше застосовувалося виключно до Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Однак, вчений зазначає, що у нинішню епоху дане поняття доцільно застосовувати стосовно НАТО, як єдиної організації, яка найбільш реалістично на практиці реалізовує безпекове співробітництво [119, с. 1-2].

Доречно зазначає Міхалка М., що безпекове співробітництво характеризується здійсненням на постійній основі превентивних заходів, що покликані зменшити ризик виникнення війни. В свою чергу дані заходи не повинні бути спрямовані проти конкретної держави чи коаліції держав. За словами науковця безпекове співробітництво може здійснюватися як у двосторонньому форматі (на прикладі США та РФ щодо контролю за

розповсюдженням озброєння), так і багатосторонньому форматі (на прикладі ООН). Також, на його думку, НАТО найбільш доцільний приклад безпекового співробітництва [119, с. 29].

За словами Мутанни К. А. безпекове співробітництво – це вид співпраці, що пов'язаний з безпекою і, який включає співробітництво в обороні, військово-політичне співробітництво та співробітництво у цивільній безпеці між Міністерствами оборони двох та більше країн [135, с. 45].

Еммерс Р. стверджував, що безпекове співробітництво слід визначити як альтернативу концепції балансу сил. Безпекове співробітництво ґрунтується на дотриманні усіма учасниками міжнародних норм і принципів. Мета безпекового співробітництва, на думку науковця, полягає у розвитку стратегічного діалогу та сприяти розбудові довіри між учасниками [124, с. 4].

Важливим аспектом для нормативно-правового регулювання безпекового співробітництва є формування колективних безпекових систем, до прикладу НАТО. Згідно концепції Адлера Е. та Барнета М. Н., формування безпекових систем здійснюється в процесі трьох етапів:

- перший етап. На цьому етапі відбувається налагодження відносин, що обумовлено потенційними зовнішніми загрозами безпеці для обох чи більше держав. Мета держав полягає у налагодженні відносин між собою та визначення ефективності колективної протидії безпековим загрозам. Проте даний етап не передбачає побудови довготривалого та надійного безпекового співробітництва;

- другий етап характеризується інтенсифікацією безпекового співробітництва між державами. На даному етапі характер відносин між державами зазнає змін. Тобто держави починають рівноцінно ототожнювати одне одного, з точки зору їх спільної безпекової ситуації, що призводить до побудови більш довірливого безпекового співробітництва. Відповідно, на даному етапі починають формуватися ознаки колективного безпекового інституту;

– третій етап. На даному етапі безпекове співробітництво між державами здійснюється на найвищому рівні довіри та ідентичності. З огляду на це довіра постає найбільш необхідною складовою для подальшого процесу розширення безпекового співробітництва, зокрема за рахунок інших держав [114, с. 15-16].

Ключовим аспектом в процесі розбудови трьох етапів безпекової системи постає рівень довіри держав одне до одного. Актуальним прикладом відсутності часткової довіри всередині безпекової системи НАТО є Франція, яка з 1949 р. була членом НАТО. Однак в 1966 р. внаслідок протиріч з іншими представниками Альянсу, покинула її, що спричинило виникнення нової форми безпекової співпраці Франції з державами-членами НАТО – «голлізму».

«Голлізм» – французька політична ідеологія, яка була заснована Президентом П'ятої Французької Республіки Ш. де Голлем. В основі ідеології лежить такі аспекти як: незалежність (військова та економічна), віра в національну, відданість батьківщині та відстоювання її цінностей і пріоритетів, самоідентифікація тощо. Голлізм відіграв роль ключового чинника, який сформував особливий формат безпекового співробітництва між Францією та країнами НАТО [36, с. 28]. Необхідною умовою для ототожнення голлізму з формою особливого безпекового чи військового співробітництва, є аналіз історичної ретроспективи щодо виникнення та практичного застосування даного поняття безпосередньо Францією.

4 квітня 1949 р. Франція, підписавши Вашингтонський договір, офіційно (разом з іншими 11-ма державами) стала членом-засновником НАТО [110; 129]. З моменту заснування альянсу Франція почала одразу відігравати ключову роль у його функціонуванні та структуризації. Так, впродовж наступних років в Парижі знаходилася перша, функціонуюча на постійній основі, штаб-квартира НАТО. Також до моменту виходу Франції з НАТО у 1966 р., за її участі було затверджено три концепції, якими були обумовлені основні стратегічні вектори реалізації діяльності

Північноатлантичного блоку. Переважно в даних концепціях було сформовано основні задачі по ядерному стримуванню і геополітичному протистоянню проти СРСР в період Холодної війни [127, с. 29-30].

Переломним моментом, що наступив у відносинах Франції та НАТО можна вважати обрання у 1958 р. новим Президентом Франції Ш. де Голля. Із заснуванням НАТО Ш. де Голль неодноразово підкреслював його важливість у формуванні безпеки на європейському континенті. Однак, незважаючи на це, важливо було визначити роль Франції в даному Альянсі, яку вона намагалась відігравати більш повноцінно. Так, першочергова роль у вирішенні будь-яких питань була відведена Сполученим Штатам Америки, а Франція залишалася поза увагою (як і більшість інших країн-членів альянсу), що відповідно не влаштовувало Ш. де Голля. В подальшому Франція, зокрема Ш. де Голль, виступав з різними ініціативами стосовно реструктуризації та обмеження домінуючої ролі США в НАТО. Дане питання неодноразово порушувалось французькою стороною під час зустрічей між США, Францією, Німеччиною та Великою Британією, проте Франція з усіх сторін зустрічала відмову. Це стало остаточним сигналом для Франції, що характеризувався у неможливості практично змінити ситуацію на свою користь, що й поклало початок її виходу у 1966 р. із структури НАТО і, відповідно, започаткування нової ідеологічної складової Франції голлізму.

Згодом відбувся поступовий вивід усіх іноземних військ та військової техніки з території Франції. Повний вивід іноземного військового контингенту завершився на початку квітня 1967 р. В цьому ж році членами організації, після тривалих обговорень, було прийнято рішення про переміщення штабу НАТО до Брюсселю, Бельгія. Такі дії Ш. де Голля надали Франції, певною мірою, більшої самостійності у прийнятті військових та політичних рішень, які не ставили її у пряму залежність від США. Але в той же час дозволяли їй надалі підтримувати дипломатичні зв'язки та продовжувати безпекове співробітництво із країнами-членами НАТО. Таким чином, вихід Франції не можна де-факто інтерпретувати як повну ізоляцію

від НАТО. В підтвердження цьому є спільні (між Францією та членами НАТО) атомні дослідження та випробування, на важливості котрих наголошував Ш. де Голль. В подальшому даний вектор трансатлантичної співпраці стабільно дотримувався Францією, аж до моменту закінчення каденції Ш. де Голля [105, с. 2-3; 71, с. 218-223; 28, с. 54-55].

Політика наступного очільника П'ятої Французької республіки, Ж. Пампіду, фактично не відрізнялась від його попередника. Будучи прихильником голлізму, Ж. Пампіду продовжував дотримуватись того ж вектора політики стосовно взаємовідносин Франції та НАТО. Такої самої позиції він дотримувався ще будучи прем'єр-міністром Франції і головним радником Ш. де Голля. Не дивлячись на схильність до концепції «голлізму», Ж. Пампіду був більше схильний до діалогу щодо можливого врегулювання взаємовідносин між Францією та НАТО [71, с. 224].

Більш гнучкішою політикою по відношенню до НАТО, на перший погляд, відрізнявся наступний Президент, В. Ж. д'Естен. З одного боку В. Ж. д'Естен не був голлістом, проте він чітко розумів важливість збереження престижу і самостійності Французької Республіки, зокрема, у зовнішній політиці. Як результат йому доводилось віднаходити компроміс у питаннях взаємодії з НАТО, США і водночас з укоріненою концепцією Ш. де Голля. Тому В. Ж. д'Естен продовжував здійснювати поглиблену співпрацю з Альянсом, однак повноцінної повторної інтеграції Франції до нього ще не відбулося, не дивлячись на фактичну відсутність радикальних антиамериканських поглядів серед представників уряду Франції. Одним із наступних очільників Франції, котрий вбачав необхідність покращення безпекових інститутів в Європі, був Ф. Міттеран [71, с. 223-224].

Однією з форм «безпекового співробітництва» є «військове співробітництво». На сьогоднішній день, в наукових працях налічується велика кількість концептуальних підходів до поняття «військове співробітництво».

Військове співробітництво – це форма співпраці, яка характеризується обміном і спільними діями у сфері оборони між державами [120, с. 57].

Ключові аспекти військового співробітництва включають: залучення військових представників при здійсненні військового співробітництва; військове співробітництво здійснюється на основі (двосторонньої та багатосторонньої) укладеної угоди або на основі договору про членство у військово-політичній чи оборонній організації (НАТО); інституціональна структура [120, с. 57].

Гай Ж.-Ів зазначає, що військове співробітництво – це система, що включає в себе значну кількість стратегій і моделей поведінки між учасниками транснаціональних коаліцій, які здійснюються за допомогою певних механізмів. До прикладу механізми моніторингу та гарантій, які створюють основу стабільного функціонування військового співробітництва [126, с. 51-66].

Мутанна К. А. висловлює думку, що військове співробітництво – це вузький за своїм значенням термін, який означає здійснення співпраці між двома та більше державами виключно у військовому форматі [135, с. 44].

Найбільш доцільним, згідно тематики нашого дослідження, є визначення Лухтана А. І. У своїй науковій праці він характеризує поняття «військове співробітництво» в рамках діяльності НАТО – відносини зарубіжних держав, які включають заходи військового-політичного характеру, спрямованих на зміцнення обороноздатності і національної безпеки держав-членів Альянсу [39, с.61-62].

Також військове співробітництво може виступати як складова військових переговорів і безпекових заходів, які проводять НАТО або окремі її учасники (Франція), а також країни, що не входять до структури Альянсу.

Головними аспектами військових переговорів та заходів є:

1. обговорення військових реформ та безпекової ситуації;

2. проведення комплексу миротворчих та гуманітарних заходів, спрямованих на забезпечення стабільності та мирного устрою в регіоні, що є безпосередньою зоною впливу НАТО;

3. проведення навчальних і тренувальних заходів, які спрямовані на підвищення ефективності реагування на кризові ситуації.

Окремим важливим аспектом військового співробітництва є виконання програми «Партнерство заради миру», яку безпосередньо здійснюють члени НАТО та її партнери [39, с.61-62].

Поняття «військової дипломатії» можна охарактеризувати як ключовий інструмент здійснення безпекового співробітництва та, відповідно, військового співробітництва. Військова дипломатія передбачає здійснення заходів кооперативного характеру у сфері безпеки та оборони між суб'єктами міжнародних відносин і, відповідно, переслідування кожною країною власних військово-політичних цілей [15, с. 2].

Варто зазначити, що поняття військова дипломатія у зарубіжній та вітчизняній науці відносно нове, не зважаючи на його довговікове практичне застосування.

Мутанна К. А. дає своє визначення військовій дипломатії, яке базується на побудові стійких взаємовідносин між обома і більше суб'єктами міжнародних відносин, що, в свою чергу, направлено на зміцнення довіри та запобігання конфліктів [136, с. 2].

Інший підхід до поняття військова дипломатія демонструє нам Пайтінка Е., який стверджує, що військова дипломатія – це діяльність міністерства оборони в сфері безпеки та захисту певної країни на міжнародній арені [138, с. 182].

Прикметною є думка Жакун М., яка характеризує поняття військової дипломатії у якості військово-політичного інструмента реалізації зовнішньої політики держав на міжнародній арені, який включає в себе сукупність прийомів і методів досягнення військово-політичних цілей [20, с. 2-3].

Головна задача військової дипломатії полягає у формуванні та реалізації (між суб'єктами міжнародних відносин) найбільш ефективного механізму взаємодії в галузі колективної оборони та міжнародної безпеки [138, с. 183].

Основні функції військової дипломатії:

1. співпраця у сфері оборони та безпеки глобального та регіонального виміру, що здійснюється на основі комунікації між двома та більше суб'єктами міжнародних відносин;
2. аналіз та обмін інформацією щодо безпекової ситуації на міжнародній арені;
3. придбання, логістика та нормативно-правовий супровід озброєння між суб'єктами міжнародних відносин [138, с. 187-188].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що аналіз концептуальних понять «безпекового співробітництва», «військового співробітництва» та «військової дипломатії» тісно взаємопов'язані та багатофакторні за своїм змістовним наповненням, зокрема, стосовно тематики нашого дослідження.

Актуальність їх аналізу необхідна для повноцінного сприйняття особливостей відносин Франції та НАТО, зокрема на сучасному етапі, коли вищезазначені форми співпраці є невід'ємною складовою протидії та запобіганню ескалації конфліктам.

## **1.2. Джерельна база дослідження**

Комплексні і, водночас, сповнені протиріч взаємовідносини між Французькою Республікою та НАТО є одним із найбільш дискусійних питань у дослідженнях багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних вчених в сфері політології та історії міжнародних відносин.

В першому розділі для здійснення концептуального аналізу понять «безпекового співробітництва», «військового співробітництва» та «військової дипломатії» ми використовували наступні джерела: для визначення терміну безпекове співробітництво ми використали працю Коена Р. та Міхалки М.,

які усестороннє досліджують дане поняття [119]; Мутанна К. А., яка визначила безпекове співробітництво як вид співпраці, що пов'язаний з безпекою і, який включає співробітництво в обороні, військово-політичне співробітництво та співробітництво у цивільній безпеці між Міністерствами оборони двох та більше країн [135]; Еммерс Р., який зазначив, що безпекове співробітництво слід визначити як альтернативу концепції балансу сил і, що безпекове співробітництво ґрунтується на дотриманні усіма учасниками міжнародних норм і принципів [124].

Детальний та усесторонній розгляд поняття військового співробітництва можна простежити у науковій праці Гай Ж.-Ів, який зазначає, що військове співробітництво – це система, що включає в себе значну кількість стратегій і моделей поведінки між учасниками транснаціональних коаліцій, які здійснюються за допомогою певних механізмів (моніторингу та гарантій) [126]; у своїй науковій праці Мутанна К. А. висловлює думку, що військове співробітництво означає здійснення співпраці між двома та більше державами виключно у військовому форматі [135]; Лухтана А. І., котрий у своїй науковій праці дає визначення поняттю «військове співробітництво» в рамках НАТО [39].

При здійсненні аналізу поняття «військової дипломатії» ми використали праці: Мутанни А., яка на концептуальному рівні розглядає дане поняття [136]; Пайтінка Е., який, в тому числі, приділив значну увагу головним функціям військової дипломатії [138]; Жакун М., яка характеризує поняття військової дипломатії у якості військово-політичного інструмента реалізації зовнішньої політики держав на міжнародній арені, який включає в себе сукупність прийомів і методів досягнення військово-політичних цілей [20].

З метою дослідити розвиток взаємовідносин Франції та НАТО у другому розділі були використані наступні праці: Авраменко В., яка досліджує основні еволюційні аспекти північноатлантичної політики Франції [1; 2; 3; 4]; Іванова Д., який дослідив складні стосунки Франції та США щодо

формату колективної безпеки Європи. Зокрема, його дослідження зачіпає період президентства Ш. де Голля (з 1958 по 1966 рр.), який запровадив у Франції концепцію голлізму, яка передбачала зміну другорядної ролі Франції в НАТО та Європі на лідируючу. Відповідно це викликало негативну реакцію американського уряду, котрий вважав, що подібна перспектива призведе до поступового розпаду Альянсу і послаблення європейських держав [28]; Пошедіна О., який проаналізував історичний розвиток членства Франції в НАТО. Також автор аналізує роль та причини повернення Франції до Альянсу [71]; Вайссе М. та Себаг К., де автори оцінюють динаміку співробітництва Франції з НАТО та процес повернення Франції до Альянсу [140]; Ведріна Ю., як колишнього дипломата і міністра закордонних та європейських справ Франції, має значну цінність, оскільки вона містить усесторонній аналіз питання подальшого членства Франції в НАТО, і відповідним чином визначила подальші напрямки діяльності Франції щодо НАТО [141].

Необхідним фактором при визначенні оборонної стратегії Франції відіграють «Білі книги» Міністерства оборони Франції. Відповідно, «Біла книга» за 2008 р. концептуально підсумовує особливі відносини Франції та НАТО до моменту повторної реінтеграції Франції; «Біла книга» 2013 р., в якій було визначено подальші принципи та ключові напрямки військового співробітництва, зокрема, щодо НАТО [123; 132]. Також цінним є внесок Буфотто П., котрий здійснив детальний аналіз вищезазначених «Білих книг», надаючи нам змогу більш якісно засвоїти та відобразити основні аспекти безпекової доктрини Франції у нашому дослідженні [116].

Додатково для повноцінного висвітлення першого питання другого розділу нами було використано праці: Фуртатова В. та Сороки С., котрі виділяють ключові проблеми у відносинах Франції та НАТО (за 1949-2008 рр.), що відповідно формують особливий характер їх співпраці [105]; Ломбара Л., який зробив наголос на особливостях політичного підходу Ж. Ширака [134].

Для дослідження процесу реінтеграції Франції в НАТО і виділення ключових пріоритетів у відносинах за 2009-2013 рр. були використані праці: Валлерстайна І., котрий вважається одним із визнаних та багатoproфільних спеціалістів у галузі економіки, історії, політології та соціології. Зокрема, науковець дає свою оцінку стосовно повернення Франції до структури НАТО [142]; Іронделла Б. та Морана Ф. Вчені оцінюють наслідки повернення Франції до НАТО для майбутнього європейської політики та оборони. Також вчені виділяють три аспекти свого дослідження: 1) голлістський-міттеранський період відносин Франції та НАТО; 2) чинники, які вплинули на прийняття Н. Саркозі рішення щодо повернення Франції до НАТО; 3) формування чотирьох вірогідних сценаріїв розвитку колективної європейської оборони [127]; Іванової В., котра коротко описує історичний перебіг відносин Франції та НАТО [29].

В третьому розділі, з метою висвітлення особливостей відносин Франції та НАТО в період російсько-української гібридної війни були використані праці: Мітрофанової О., яка є провідним спеціалістом та всеохоплююче досліджує історію та зовнішньополітичну діяльність Франції, зокрема її безпекову політику та допомогу Україні [46; 47; 50; 51]; Гарн'є Г., як колишній офіцер французької армії і провідний науковець центру досліджень безпеки «Ifri», у своїй праці досліджує різні аспекти діяльності Франції та НАТО – від початку подій Холодної війни та створення НАТО – до початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. [125].

Для аналізу еволюції позиції Франції щодо євроатлантичної інтеграції України були використані праці: Мітрофанової О., зокрема було використано декілька праць науковиці у яких досліджується позиція Франції щодо російської агресії та заходи військової і невійськової допомоги Україні у її боротьбі проти РФ [48; 49; 52]; Кістол К., який детально досліджує ставлення НАТО, включаючи Францію щодо ПДЧ та перспектив членства України в Альянсі. Зокрема, його дослідження охоплює період від російсько-української гібридної війни до початку повномасштабного вторгнення РФ

[32]; Шишкін І., Воронова О., Дацьо Т., котрі досліджують основні етапи розвитку відносин України з НАТО, роблячи при цьому акцент на основних перешкодах на шляху членства України в альянсі [108].

Також провідна роль у процесі дослідженні особливостей відносин Франції та НАТО належить науковим інститутам, як Франції, так й інших країн, зокрема, українських. До цього числа варто віднести: «Інститут всесвітньої історії НАН України», де наукові співробітники здійснюють фундаментальні і прикладні дослідження в області всесвітньої історії. Результати досліджень інституту, які, зокрема, були використані у нашому дослідженні, сприяють успішній побудові стратегії України на її шляху до інтеграції у світове співтовариство [28; 46; 49; 50; 51; 52; 70; 72; 87]; «Центр Разумкова», де наукові співробітники здійснюють дослідження державної політики у сферах: економіка, право, соціологія, міжнародна та регіональна безпека, внутрішня політика, енергетика тощо [22; 91]; Незалежний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел», де основний вектор діяльності спрямований на аналіз геополітики. Також установа здійснює оцінку і прогноз розвитку ситуації у світі [48]; Fondation pour la Recherche Stratégique – провідний французький центр досліджень міжнародних безпекових та військово оборонних питань. Також центр здійснює співпрацю з урядовими відомствами Франції [130].

Історичний процес розвитку відносин між Францією та НАТО, включаючи конкретизовані чинники, які впливали на позицію французьких лідерів щодо доцільності членства Франції в НАТО можна простежити, завдяки електронним ресурсам: офіційному сайту НАТО, урядовим інтернет-ресурсам Франції та ЗМІ.

Значна частина джерельної бази дослідження, що пов'язана з безпосередньою діяльністю НАТО, і, відповідно, Франції, відображається у матеріалах офіційного сайту Організації північноатлантичного договору. Зокрема, за своїм наповненням, сайт складається з: декларацій, комюніке, щорічних звітів (результати діяльності та фінансова звітність), офіційних

заяв, стратегічних концепцій, нормативно-правових документів, ключовими положеннями щодо структури, функцій альянсу, інформації про публічну діяльність альянсу тощо. Також за допомоги офіційного сайту НАТО можна було чітко простежити, які конкретно цілі та принципи відстоював Альянс за досліджуваний період [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 16; 17; 19; 23; 24; 33; 34; 37; 54; 62; 67; 74; 75; 76; 78; 79; 85; 86; 110; 113; 121; 122; 137].

З метою більш комплексного висвітлення української сторони в межах діяльності НАТО, зокрема, щодо євроатлантичної позиції з боку Франції стосовно України, було додатково використано урядові портали України, Франції та США, а саме, сайти наступних відомств: Міністерства закордонних справ України [66; 93], Верховної Ради України [45], Міністерства закордонних та європейських справ Франції [123], Міністерства оборони Франції [141], Білого дому США [139].

Важливу складову джерельної бази дослідження становлять матеріали засобів масової інформації. Наприклад на початку лютого 2009 р. була опублікована стаття від французького видання «Le Monde» під назвою «Безпека – наша спільна місія». Дана стаття характеризувала собою спільну заяву президента Французької Республіки Н. Саркозі та Федерального канцлера Німеччини А. Меркель, зокрема, щодо тодішніх безпекових викликів. Так, у даній статті аналізуються значні протиріччя між НАТО та ЄС. Також в статті лідери обох країн демонструють розуміння існуючої проблеми і пропонують рішучі кроки до її вирішення. Подібна риторика обумовлена тодішніми військовими подіями в світі: війна на території Грузії (1-16 серпня 2008), збройне зіткнення між Ізраїлем та ісламсько-терористичним угрупованням ХАМАС, іранське ядерне питання, інші конфліктні ситуації в Африці та на Близькому Сході, які ставлять під сумнів безпекову ситуацію Європи. Окремо в статті зазначається період економічної нестабільності, зокрема, на фінансовому ринку. Це, відповідно, створило додаткові виклики для надійної системи колективної безпеки, в першу чергу, Європи [128; 130]. «Європейська правда» – провідний український інтернет-

ресурс, який було створено для висвітлення міжнародних політичних подій, зокрема, у Європі та діяльності НАТО. Також ресурс публікує статті на тему реформ в Україні за стандартами Європи. Даний ресурс надав нам змогу прослідкувати євроатлантичну позицію Франції щодо України та ключові аспекти публічної діяльності країн-членів НАТО [5; 41; 44; 55; 88; 104]; «АрміяInform» – інтернет-ресурс Міністерства оборони України, який публікує матеріали та здійснює детальну аналітику подій, пов'язаних з безпекою та обороною. Зокрема, матеріали даного ресурсу допомогли нам оцінити позицію Франції щодо вступу України в НАТО та військову допомогу Франції в рамках протидії російській агресії [63; 73; 95; 106]. Додатково у нашому дослідженні ми використали матеріали наступних ЗМІ: «Лівий Берег» [25; 53; 64; 69; 89; 93]; «Радіо Свобода» [38; 43; 92; 99; 100]; «Укрінформ» [40; 42; 57; 97]; «Суспільне новини» [31; 80; 83; 111], «BBC News Україна» [27; 30; 60; 107], «Deutsche Welle» [6; 56; 96; 112], «Слово і діло» [59; 98], «Український тиждень» [68], «ТСН» [109], «RFI» [102].

Вищезазначені ЗМІ надали нам змогу простежувати хронологічний розвиток подій у відносинах Франції з НАТО та їх діяльність по формуванню та реалізації безпекової політики, зокрема стосовно України. Завдяки інформаційним джерелам ми мали змогу оцінити характер відносин країн НАТО в контексті російсько-української гібридної війни (2014-2022 рр.) та під час подій повномасштабного вторгнення (2022-2024 рр.), а також багатьох інших аспектів, котрі безпосередньо пов'язані із тематикою нашого дослідження.

### **Висновки до розділу 1**

Отож, в процесі досліджуваного розділу ми проаналізували концептуальні підходи до понять: «безпекове співробітництво», «військове співробітництво» та «військова дипломатія» та проаналізували використану джерельну базу, що формують основоположне розуміння досліджуваної теми – особливостей відносин Франції та НАТО.

В першому підрозділі ми дослідили різноманітні інтерпретації вищезазначених термінів серед зарубіжних та вітчизняних науковців, що досліджують безпекові аспекти в галузі міжнародних відносин. Також ми визначили, що в процесі написання даної роботи, це надало нам змогу в повному обсязі розкрити об'єкт та предмет нашого дослідження.

Зокрема, Коен Р. характеризує безпекове співробітництво як політичне і правове зобов'язання держав-членів захищати цілісність окремих держав в рамках підписаного групою договору; Міхалка М. визначає безпекове співробітництво як процес здійснення на постійній основі превентивних заходів, що покликані зменшити ризик виникнення війни; Мутанна К. А. описує безпекове співробітництво як вид військово-політичного співробітництва між Міністерствами оборони двох та більше країн. Також було досліджено думку Адлера Е. та Барнета М. Н., які визначили, що регулювання безпекового співробітництва здійснюється у безпековій системі (НАТО), яка формується у три етапи.

Також в процесі дослідження ми розглянули поняття «військове співробітництво» як форму здійснення «безпекового співробітництва». Зокрема, ми визначили, що військове співробітництво – це форма співпраці, яка характеризується обміном і спільними діями у сфері оборони між державами. Також ми проаналізували концептуальні визначення зарубіжних та вітчизняних науковців.

Гай Ж.-Ів зазначає, що військове співробітництво – це система, що включає в себе значну кількість стратегій і моделей поведінки між учасниками транснаціональних коаліцій, які здійснюються за допомогою механізмів моніторингу та гарантій; Мутанна К. А. висловлює думку, що військове співробітництво – це здійснення співпраці між двома та більше державами виключно у військовому форматі; Лухтан А. І. дав визначення поняттю «військове співробітництво» в рамках діяльності НАТО.

В кінці було визначено поняття «військова дипломатія», як ключового інструменту реалізації безпекового та військового співробітництва. Зокрема,

було проаналізовано різноманітні підходи науковців щодо визначення «військова дипломатія».

Мутанна К. А. охарактеризувала військову дипломатію, як процес побудови стійких взаємовідносин між обома і більше суб'єктами міжнародних відносин, що направлено на зміцнення довіри та запобігання конфліктів; Пайтінка Е. стверджує, що військова дипломатія – це діяльність міністерства оборони в сфері безпеки та захисту певної країни на міжнародній арені; Жакун М. визначає військову дипломатію у якості військово-політичного інструмента реалізації зовнішньої політики держав на міжнародній арені, який включає в себе сукупність прийомів і методів досягнення військово-політичних цілей. Також було визначено головну задачу та основні функції військової дипломатії.

В другому підрозділі ми детально проаналізували використану в процесі нашого дослідження джерельну базу. Під час здійснення аналізу джерельної бази ми визначили основні та допоміжні матеріали, котрі присвячено досліджуваній тематиці – особливостей відносин Франції та НАТО. Зокрема, ми проаналізували наукові праці, що включають статті, монографії, наукові тези, інтернет-ресурси, нормативно-правові документи, матеріали офіційних відомств, міністерств та ЗМІ.

В результаті аналізу джерельної бази, відповідно, до заданої теми, можна зробити висновок, що автори детально та багатосторонньо висвітлили у своїх наукових працях особливості відносин Франції та НАТО, зокрема, процес історичної розбудови безпекового співробітництва між обома суб'єктами, особливо на етапі російсько-українського збройного протистояння, їх ключові пріоритети та євроатлантичну позицію Франції щодо вступу України в НАТО. Також ми визначили ключові причини розбудови особливого формату відносин між Францією та НАТО.

Таким чином, аналіз ключових понять та усесторонній огляд використаної джерельної бази надало нам змогу повноцінно розкрити усі поставлені задачі при дослідженні особливостей відносин Франції та НАТО.

## РОЗДІЛ 2

### РОЗВИТОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА НАТО У 1991-2013 РР.

#### 2.1. Особливості розвитку відносин між Францією та НАТО у 1991-2008 рр.

Франція є однією з найбільш високорозвинених та впливових держав Європи. Прийнято вважати, що таку характеристику Франція здобула завдяки постійній еволюції політичних, військових, економічних, наукових, культурних сфер діяльності, які безпосередньо забезпечували Франції не лише лідерські позиції, а й надавали змогу ефективно відстоювати національні інтереси на міжнародній арені. Однак в історичному контексті можна також простежити виключну особливість ведення безпекової політики Францією.

Отож, першочергово перейдемо до аналізу ключових подій, що вплинули на становлення особливих відносин між Францією та НАТО, зокрема з 1991 р. – історичного етапу завершення Холодної війни та послідовний розпад СРСР.

У 1991 р. кон'юнктура, що розгорталась у Європі, склалася таким чином, що Французька Республіка розпочала цілеспрямовано відігравати провідну роль у створенні консолідованої європейської системи. В даному контексті, найбільш пріоритетним напрямком політики Ф. Міттерана була розбудова єдиної європейської оборони, де Франція повинна була зайняти провідне місце. З цією метою Ф. Міттеран здійснює посилену співпрацю з ключовим партнером – Німеччиною, на чолі з Г. Коллем, яка з початку 1990-их рр. була активним ініціатором трансформаційних процесів у Європі [21].

Ініціатива Ф. Міттерана інтегрувати та зміцнити єдину європейську оборонну систему була обумовлена домінуючим чинником впливу США на діяльність в НАТО. Відповідно Ф. Міттеран прагнув створити європейські військові сили, котрі були здатні діяти автономно – без залучення США – і гарантувати безпеку європейського континенту [21].

7-8 листопада 1991 р. у Римі, під час саміту НАТО, Атлантична рада наголосила, що усі країни Європи повинні відігравати відповідну роль під час формування безпекової стратегії НАТО. Ф. Міттерана не влаштовувала нова безпекова стратегія, що базується на збільшенні кількості членів НАТО [19, с. 17].

У процесі розбудови об'єднаної Європи між Ф. Міттераном та Г. Коллем виникали розбіжності, які пов'язані із реалізацією ключових рішень стосовно даного процесу. Наприклад прийняття єдиної валютної системи. Однак стосовно європейської оборони та безпеки Франція та Німеччина мали ідентичні погляди [21].

6 грудня 1991 р. Ф. Міттеран разом із Німецьким канцлером, Г. Колем, лобіювали спільну ідею щодо досягнення реального консенсусу у питанні обороноздатності та безпеки європейського континенту [1, с. 2].

7 лютого 1992 р. було підписано Маастрихський договір, згідно якого країни-члени Європейської економічної спільноти (ЄЕС) здійснюватимуть політичну співпрацю як Європейський союз (ЄС). Зокрема, в рамках договору було передбачено положення про формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (СЗППБ ЄС) між усіма підписантами. Договір набув чинності з 1 листопада 1993 р. та заклав основи для розбудови незалежної від впливу США європейської системи оборони [7, с. 3].

Однак зближення Франції із НАТО поступово ставало неминучим. Основною подією, котра відіграла тоді роль дестабілізуючого фактора СЗППБ ЄС стала Югославська криза (1991-2001 рр.), що продемонструвала відсутність у Європи достатніх військових потуг для врегулювання ситуації. Відповідно, військові реформи в ЄС зазнали провалу, що змусило Францію та Німеччину звернути увагу на найбільш функціонуючу безпекову систему – НАТО [21; 71, с. 224-225].

В ході ескалації Югославської кризи перед Францією постали нові труднощі, але водночас й відкрилося широке вікно можливостей щодо формування нового формату безпекового співробітництва з НАТО.

Починаючи з 1991 р. Франція активно бере участь у спільних бойових завданнях із країнами-членами Альянсу. Ф. Міттеран вважав, що Франція має бути однією з тих країн, що прийматиме ключові рішення у структурі командування НАТО під час цього конфлікту. Цим було обумовлено зміцнити в повній мірі роль Франції у вирішенні ключових питань, що поставали перед НАТО і рештою країн Європи на той час [71, с. 225].

Військова співпраця Франції із НАТО почала поглиблюватись, хоча при цьому французьке керівництво продовжувало дотримуватись формату партнерських відносин. На практиці ж їх відносини базувалися на форматі, в якому Франція здійснювала функції країни-члена альянсу. Це проявлялося в здійсненні значного внеску французьких збройних сил у військових операціях НАТО, зокрема, під час військової операції в Югославії, який був набагато більший ніж у інших членів блоку (за винятком США). Також серед французького керівництва періодично відбувалися дискусії про можливість повторної реінтеграції Франції до блоку НАТО [71, с. 225].

Подібні політичні жести Франції, незважаючи на наявність ще значної кількості розбіжностей у відносинах з НАТО, створили основу для покращення безпекового співробітництва. Здійснення відповідної співпраці Францією сформувало картину частково досягнутої мети Ш. де Голля, тобто відстоювання більш вагомої ролі Франції в Альянсі. Це проявлялось не лише у постійній участі в спільних військових операціях, а й в адміністративних аспектах діяльності НАТО, що мали місце з 1991 р. При інших обставинах Франція б унеможливила власний вплив на внутрішні і зовнішні процеси в Альянсі, не дивлячись вже про підтримку власного престижу і позицій на міжнародній арені. Проте ініціативи Франції лише частково посприяли покращенню відносин із США в рамках безпекової співпраці в НАТО. В свою чергу США пропонували нову стратегічну концепцію, яку Ф. Міттеран відхилив. Розпочалось політичне протистояння за визначення ключового вектору діяльності НАТО, де Франція відстоювала ідею зміцнення європейської ідентичності, а США розширення Альянсу.

Станом на 1993 р. відносини між Францією та НАТО загострилися. Причиною цьому було прийняте НАТО рішення, що у випадку виникнення кризової ситуації військові сили ЄС, включаючи Францію, будуть підпорядковані командуванню НАТО [140, с. 146].

11 січня 1994 р. відбувся Брюссельський саміт НАТО. В підсумках саміту Атлантична рада заявила про створення нової концепції військової співпраці між ЗЄС та НАТО. Відповідно військові сили ЗЄС могли здійснювати миротворчі місії з використанням ресурсної бази НАТО, при цьому без участі США. Виключення становила категорія місій, котрі передбачені статтею 5 Вашингтонського Договору. На саміті Франція погодилась із реалізацією даної концепції і надала згоду на проведення нових миротворчих місій НАТО [140, с. 146]. Також важливим підсумком саміту було створення нової ініціативи безпекового співробітництва європейських держав із НАТО – Партнерство заради миру (ПЗМ), куди, зокрема, було долучено Україну [19, с. 19].

17 травня 1995 р. Президентом Французької Республіки став Ж. Ширак, котрий проявляв інтерес щодо повторної реінтеграції Франції до НАТО. Також він усвідомлював неефективність концепції СЗППБ і що повторна реінтеграція Франція в НАТО є невідворотною подією. Однак, на його думку, процес зближення першочергово передбачав зміцнення суверенітету та ролі ЄС і, зокрема, Франції в Альянсі. Відповідно, Ж. Ширак активно лобіював зміцнення позиції Франції в НАТО. Однак інші члени-держави НАТО були проти, оскільки Франція безпідставно диктувала власні вимоги, не будучи при цьому повноправним учасником НАТО [127, с. 31-32]. Діяльність Ж. Ширака щодо НАТО була обумовлена тривалою голлістською традицією серед президентів П'ятої Республіки, що ускладнило першочергові кроки Франції покращити безпекове співробітництво з Альянсом. Відповідно був ускладнений процес організації автономної від НАТО європейської безпекової системи оборони.

Відносини між Францією і НАТО акцентувались на здійсненні спільних ядерних досліджень, які були можливі із залученням технологічних ресурсів США. Така ситуація йшла у розріз із голлістською концепцією Франції і ставила її у нову залежність, що частково посприяло перегляду Ж. Шираком концепції співробітництва з НАТО. Як наслідок, 1995 р. можна охарактеризувати, як рік поступового повернення Франції до лав НАТО.

З 1996 р. Ж. Шираком було ініційовано повноправне повернення Франції до Військового комітету, у складі якого міністри оборони усіх членів блоку обговорювали важливі організаційні питання, зокрема стосовно подальшої діяльності та налагодження роботи із Генеральним штабом НАТО. Тодішній міністр оборони Французької Республіки, Ш. Міллон, повернувся до Ради міністрів Альянсу. Фактично з 1996 р. міністри оборони Франції активно беруть участь в засіданнях Атлантичної Ради. Таким чином, дії французької сторони були чітко обґрунтовані та ставили перед собою довгострокові цілі, покликані відіграти помітну роль у безпековій політиці безпосередньо європейського континенту. Основними підставами для зближення Франції з НАТО були:

- усвідомлення того факту, що в контексті тодішніх подій (Югославська криза) ситуація в Європі набула хиткого стану. Французьке керівництво вважало безпекову концепцію в рамках НАТО найбільш ефективною і, в цілому, найбільш спроможною протистояти потенційним викликам і загрозам;

- з боку Франції було визнано той факт, що Європа не може бути на 100% незалежною в питаннях безпекової ситуації, коли мова йде про окремі регіони. Більшість членів НАТО вбачали необхідним співпрацювати безпосередньо із США. Інша категорія країн з відповідних чинників (економічних, політичних, географічних тощо) не могла заперечити лідерство США;

- бажання Франції займати лідируючу позицію у процесі формування та реалізації стратегії по реформуванню НАТО;

– зменшення всіх аспектів монополії США у впливі на учасників НАТО. Головна ціль залишалася в деякій мірі незмінною у політиці Франції щодо НАТО. Тут французький уряд, вірогідно, прагнув спочатку віднайти компроміс, але згодом було зроблено спробу на зменшенні керівної ролі США шляхом повторної інтеграції. Можливим наміром Франції також можна вважати зайняття посади США у структурі НАТО;

– стан, в якому Франція тривалий час здійснювала партнерські відносини із НАТО, не давало їй можливості здійснювати в повному обсязі вплив на різного роду ініціативи. Тобто, Франція в такому положенні не мала юридичних підстав здійснювати навіть мінімальну діяльність у системі НАТО за винятком окремих двохсторонніх угод;

– публічна демонстрація підтримки з боку Президента США, Б. Клінтона, у намаганні зберегти європейську самостійність у прийнятті рішень всередині НАТО, в тому числі й Франції;

– спроба Ж. Ширака створити позитивне враження, зокрема, на європейську спільноту, де він прагнув довести прихильність Франції до зміцнення спільної безпеки у Європі та відносин із країнами-членами блоку [134, с. 380-382].

Вірогідно Франція у своїх намірах сподівалася на безперечне визнання вагомості її вкладу у розвиток і забезпечення функціонування Альянсу. Окрім цього Франція прагнула наростити власну вагу в НАТО, включаючи здійснення додаткових повноважень: військово-політичні та фінансові питання. Подібну риторику можна розцінювати, як поступову реінтеграцію Франції до НАТО, яка також, відповідно, характеризувалась поверненням з видозміненим підходом всередині Альянсу. Стосунки з Францією значно покращилися з приходом Б. Клінтона. Зокрема, США цілком розуміли прагнення Франції, але водночас їх практична реалізація була проблематичною, оскільки існувала загроза послаблення лідируючої позиції США в Альянсі [140, с. 146].

В червні 1996 р. в Берліні було укладено угоду про європейську політику безпеки і оборону НАТО. Даною угодою було передбачено розподіл представниками європейських держав ресурсів НАТО, котрі були б задіяні у гуманітарних та миротворчих місіях. Однак весь розподіл не був еквівалентний поняттю «карт бланш» і здійснювався під виключним контролем США [140, с. 147].

Франція не бажала повертатися до тієї системи, яку вона у 1966 р. вирішила покинути. На меті Франції було не просто повернення до лав НАТО, а до оновленої її версії, де ключова роль у прийнятті рішень буде відведена Європі. Важливим питанням, на якому акцентувалась увага Франції, був механізм прийняття рішень, що послідовно тягло за собою швидкість реагування військових сил Альянсу у відповідь на несподівані чи екстрені ситуації. На прикладі Югославського конфлікту можна простежити нестачу відповідної кількості зустрічей глав Міністерств оборони країн-членів, що спричинило тоді ряд проблемних ситуацій. Іншим порушуваним питанням була ефективність функціонування Військового комітету Альянсу. На думку Франції, він повинен відігравати більш вагому роль у якості головного дорадчого органу. Ще одним важливим аспектом, на якому Франція часто наголошувала, було збільшення ролі європейського континенту в ієрархії НАТО з метою нівелювання позиції із США – створення нового формату безпекового співробітництва [71, с. 224].

8-9 липня 1997 р. в Мадриді відбулася важлива зустріч країн-учасниць НАТО. Під час саміту Франція стверджувала, що не прийматиме повноцінної участі в структурі Альянсу, так як її вимоги не були підтримані [140, с. 147].

Відносини США і Франції стосовно реформування НАТО набули більшої складності. З одного боку Б. Клінтон пішов на певні поступки у питаннях функціонування і структури НАТО. Ж. Ширак в свою чергу не проявив дипломатичної гнучкості та продовжував диктувати нові умови, які, на його думку, повинні бути задіяні. Головною перешкодою у консолідованому вирішенні спірного питання стала посада Верховного

головнокомандувача об'єднаними силами в Європі, яку переважно займав військовий представник США. Отримання посади було першочерговим завданням Франції. Однак, посаду зайняли США, що частково засвідчило відсутність помітних змін в структурі НАТО та зростанні ролі Франції в діяльності Альянсу [140, с. 147].

Варто підкреслити, що у підпорядкуванні Головнокомандувача НАТО є три заступники, які безпосередньо відповідальні за три основні сектори: центральний, північний та південний регіони. Францію тоді цікавило зайняття посади командування і здійснення контролю саме південної зони впливу НАТО у Європі. Контроль над цією зоною передбачав послідовну передачу повноважень генералітету спочатку Франції, потім Іспанії та Італії. США не могли допустити подібного, оскільки в даному регіоні – Середземномор'ї – базувались військові сили США, що здійснювали моніторинг найбільш стратегічно важливих цілей. Зокрема, це контроль ситуації на Близькому Сході. Однак проблема полягала у тому, що військовий контингент США не мав відношення до здійснення своєї діяльності в рамках НАТО а діяв самостійно [2, с. 169-170; 140, с. 147].

В процесі здійснення спроб європеїзувати НАТО Франція намагалася перетворити Західноєвропейський союз (ЗЄС) в автономне, військове об'єднання під егідою ЄС. Однак члени ЗЄС дану ідею не підтримали [105, с. 22].

Іншим «каменем спотикання» стало розширення НАТО на Схід. Франція негативно відносилася щодо ведення подібної політики НАТО. Першочерговим завданням з боку Франції була зміна застарілої концепції та зміцнення ролі наявних членів організації. Також Франція прагнула переформатувати Альянс в значно ефективніший організм. Це б могло продемонструвати наявним і майбутнім країнам-членам НАТО, що саме Франції відведена передова роль в Альянсі, як країни, яка постійно виступає енергійним ініціатором, який розвиває її внутрішню систему. Залучення нових учасників на етапі реформування НАТО могло б позначитись

уповільненням довгострокових планів Франції стосовно збільшення власного впливу. США ж навпаки намагалися перехопити ініціативу та зміцнити власну позицію. Розширення НАТО значно посилюють США, а Францію здебільшого навпаки. Подібні дипломатичні маневри утворили атмосферу певного протистояння між США і Францією за увагу серед інших членів НАТО [2, с. 169-170].

В кінцевому результаті усім посадовцям, котрі були задіяні в питанні повернення Франції до НАТО, поступово став зрозумілим той факт, що така перспектива є поки об'єктивно неможливою.

Події такого ритму спочатку характеризувалися розбіжністю поглядів, які потім переростали в конструктивні дискусії із подальшими компромісами. Особливо це виражалося в питанні безпеки та переважаючої ролі Європи в Альянсі – більш суверенна роль та налагодження власного військового потенціалу. Також, не зважаючи на важкий характер переговорів стосовно можливого повернення Франції в Альянс, ситуація стала більш сприятливою: відносини країн Європи із Францією покращилися, і самі європейські представники почали помічати значну домінантність США у військовій потузі та важелях впливу. Європейські країни усвідомлювали, що раціональне рішення полягало у самостійному розвитку власної оборонної системи. Конфлікт на території Балканського півострова продемонстрував відсутність згуртованості саме країн Європи, на що акцентувала Франція.

Відносини між США та Францією стосовно повернення останньої до НАТО на перший погляд стабілізувалися. США було вигідно мати ще одного союзника в Альянсі (окрім Британії, хоча і вона сама вже на той момент перестала дотримувалися застарілих поглядів стосовно НАТО), який би сприяв реалізації військово-політичних цілей НАТО.

Проте, можна констатувати, що потенційна спроба повернутися до Альянсу обернулась для Франції провалом. Попри це, Ж. Ширак не залишив це питання без уваги і вже за каденції наступного президента США, Дж. Буша-молодшого, розпочав нову спробу у зближенні Франції та НАТО. В

цьому контексті франко-американські відносини набули кращого характеру, оскільки у Дж. Буша-молодшого було інакше ставлення до Альянсу. Він вважав, що всередині НАТО повинні зберігатися проамериканські настрої, але й не варто применшувати значення військового потенціалу Європи. На думку Ж. Ширака, повернення Франції стало б рушійним кроком у покращенні відносинах країн Європи із США [140, с. 145].

1998 р. в Сен-Мало було проведено зустріч між Францією та Великобританією. На зустрічі представники обох країн вперше виступили з ініціативою сформувати європейські мобільні сили, які відповідно повинні (без посередництва НАТО) здійснювати військові операції в Європі. Франція наполягала на безпосередній самостійності європейських сил від Альянсу. Великобританія підтримала дану ініціативу та заявила, що ЄС необхідно надати таку можливість. Однак внаслідок втручання США дану ініціативу було скасовано. Натомість було затверджено створення Європейських сил швидкого реагування з кількістю близько 60 тис солдатів [105, с. 22].

Станом на кінець 1999 р. ситуація щодо стабільності і безпеки у світі була доволі напруженою. Майже на постійній основі виникають військові конфлікти, зокрема на Близькому Сході, та зростає кількість ісламістських терактів. З боку Америки ці події не пройшли повз, а навіть навпаки, місцями були спрямовані проти неї. Це, в свою чергу, поставило США перед новими викликами, і її керівництво це розуміло. Саме тому американські посадовці все ж таки дійшли до тієї думки, що й Президент Франції, Ж. Ширак, – необхідні зміни у єдиній і, потенційно, найбільш ефективно функціонуючій військово-політичній структурі, а саме НАТО. Безумовно, тут Франція, завдяки Ж. Шираку, здобула визнання власної правоти [140, с. 148].

Згодом відбувалися поступові зміни в структурі Альянсу: була скорочена кількість наявних штабів з 20 до 11; було створено Об'єднане командування військовими силами НАТО та Об'єднане командування військовими силами НАТО по трансформації. Ініціювання вищеперелічених змін першочергово належить саме французькій стороні. Однак згодом

відбулись дискусії щодо необхідності повторної реінтеграції Франції до НАТО. Фактично Франція була вже членом НАТО. Її активну участь у формуванні блоку НАТО важко порівняти з будь-якою іншою країною котра де-юре є повноцінним членом. Більшість урядовців та представників країн-членів Альянсу не відчували, що Франція хоч якимось чином не є частиною блоку. Під час здійснення будь-яких операцій НАТО Франція доволі вільно приймала власні рішення на полі бою і при цьому мала змогу посилено взаємодіяти із країнами, що входять до НАТО. Були певні ситуації всередині НАТО, які доступні виключно для її членів, як, наприклад, ядерне планування. Але в даному питанні Франція була здатна діяти окремо на основі двосторонніх домовленостей. Тому повернення до НАТО несло, більшою мірою, загрозу незалежній позиції Франції [2, с. 171; 47, с. 40].

На той момент між країнами-членами НАТО було чітке усвідомлення, що потрібно здійснювати трансформацію НАТО, шляхом вирішення екзистенційних проблем безпосередньо в оборонному секторі. Однак постала необхідність відштовхуватися від нових реалій у взаємовідносинах всередині Альянсу, включаючи нові глобалізаційні та геополітичні аспекти. У логічній послідовності постає мета консолідувати загальноприйняті підходи та доктрини усіх учасників блоку НАТО щодо оборони і реагування на потенційні загрози безпеки. Паралельно і традиційно Франція намагається здійснювати неопосередкований вплив на Америку в контексті першості останньої в НАТО. США, як правило, у своїй зовнішній політиці йдуть на контакт з потенційним партнером, тобто з тим, хто має ідентичні до їхніх політичних поглядів. Відповідно, в Альянсі Франція є яскраво вираженим противником такої політики, яку визначає виключно США, через що виникають взаємні труднощі. Проблема обох країн у відношенні до НАТО полягає у:

- 1) відсутності розуміння США, що формат військово-політичної організації передбачає спільне обговорення та прийняття спільних рішень.

Внаслідок цього значна кількість країн Європи розуміли, що має на увазі Франція, говорячи про перевагу у прийнятті рішень;

2) використання Францією НАТО, як інструмент впливу на США. Знаходячись безпосередньо на європейському континенті, Франція мала можливість змінювати погляди інших учасників НАТО на концепцію США. Однак це стало приводом для США здійснювати тиск на інші країни, що їм успішно вдавалось. Тут Франції доречно було виступати із демаршем особисто, а не через призму НАТО [50, с. 59-60].

Початок ХХІ століття позначився новим етапом у відносинах формату Франція-НАТО. Після офіційного завершення кризи на Балканському півострові різко набула ескалації ситуація в регіоні Близького Сходу. 11 вересня 2001 р. представниками організації ісламського походження Аль-Каїда було здійснено серію терористичних актів проти цивільного населення США, котрі знаходилися у двох вежах торговельного центру Нью-Йорка. Майже 3000 людей було вбито і близько 6000 поранено внаслідок цих подій. Тодішній президент Дж. Буш здійснив промову, у якій підкреслив, що даний жест є приводом для оголошення боротьби проти тероризму. Таким чином, було розгорнуто військову операцію проти талібану в Афганістані 7 жовтня 2001 р., що тривала по 30 серпня 2021 р. Згодом у 2003 р. розпочалася війна в Іраку, яка закінчилася 2011 р. [140, с. 147-148].

На практиці НАТО продовжувала здійснювати своє розширення, що, відповідно, демонструвало перевагу, яку США згодом мали на меті використати у війні з Іраком. У 2003 р., незважаючи на заперечення Франції, США вдалося залучити миротворчі сили НАТО в Афганістані. Мета даного маневру – визначення в перспективі ролі союзників у військових і миротворчих операціях. У цьому питанні Франція не вбачала логіки, оскільки, на її думку, це не входить в сферу функцій НАТО. США ж вважали, що відповідні операції не є доцільним доручити будь-якому іншому суб'єкту, так як виключно НАТО здатна максимально ефективно реалізовувати стратегію по вирішенню кризових питань [125, с. 22].

З 2002 р. наступив новий етап у відносинах Франції та Північноатлантичного Альянсу. Внаслідок ряду криз, що виникли, пов'язаних із боротьбою проти глобального тероризму на початку ХХІ ст., військові сили Франції, близько 1500 військовослужбовців та декількох спеціально укомплектованих повітряних винищувачів, були залучені до виконання спільних операцій із США та країнами НАТО на Близькому Сході, зокрема, в Афганістані. Таким чином, Франція значною мірою доповнила об'єднані військові сили і навіть змогла, вперше з 1966 р., увійти до об'єднаного командування військовими силами НАТО [125, с. 22].

Потрібно зазначити, що внаслідок зростання глобальної загрози ісламського тероризму, відносини всередині Альянсу набули комплексного характеру. Європейські союзники з стратегічної точки зору розуміли, що для протистояння зовнішній загрозі усім європейським країнам необхідно консолідуватися під єдину доктрину щодо оборони. Зокрема, 13 грудня 2002 р. відбулося підписання Декларації з європейської політики у галузі безпеки і оборони. Згідно підписаного документу ЄС отримав доступ до наступних функцій в НАТО: оперативне планування; можливість взаємного використання між НАТО та ЄС ресурсної бази; використання засобів та методів військового апарату НАТО в ході операцій під проводом ЄС тощо. В той же час адміністрація Дж. Буша розробила власну стратегію, де США була відведена провідна тактична роль в спільних місіях ЄС-НАТО. Подібна політика з боку США могла б здійснюватися й без такого інструменту впливу як НАТО. Франція черговий раз була категорично проти прийняття такої позиції і, як наслідок, під час Стамбульському саміту, що відбувся 28-29 червня 2004 р. Ж. Ширак публічно заявив, що виступає проти допомоги НАТО іракським силам [1, с. 231; 140, с. 149].

Надалі спостерігається поступове зближення Франції з НАТО. Вона продовжує активно на періодичній основі використовувати власні військові ресурси в операціях НАТО. Найбільш примітним жестом було надання близько 1700 військових в рамках миротворчих сил у Косово – KFOR

(Kosovo Force – Сили Косово). Також відбулося залучення військового контингенту Франції у міжнародних силах, що сприяють безпековій ситуації в Афганістані. Навіть всупереч власним пріоритетам і під керівництвом США, в квітні 2003 р. адміністрація Ж. Ширака дала згоду на здійснення миротворчої діяльності НАТО [125, с. 23; 140, с. 148].

У 2005 р. можна було спостерігати, що з боку Франції публічно здійснювалась демонстрація свого вкладу в НАТО. Особливо помітним вклад Франції був у військово-повітряні сили. На періодичній основі відбувалися військові-повітряні навчання спільно з НАТО, хоча, першочергово, участь французьких пілотів не була узгоджена.

У 2006 р. відбувся Ризький саміт, на котрому було зазначено, що французький вклад в місії НАТО (якщо статистично порівнювати з іншими країнами), є найбільш вагомим серед усіх європейських представників Альянсу. До початку 2007 р., французькі повітряні сили на періодичній основі здійснювали ряд маневрів, що характеризувалися здійсненням операцій та патрулювань неба, здебільшого на Балканському півострові [140, с. 148].

Так, станом на 2007 р. Франція приймала участь фактично в усіх ініціативах та діяльності органах НАТО. Однак у суспільній думці французів не було усвідомлення того факту, що Франція фактично є активним учасником НАТО. Це, вірогідно, було обумовлено інформаційним вакуумом – відсутністю широкого розповсюдження фактичної діяльності військових сил Франції в межах НАТО. Уже тоді стало очевидним, що Франція знаходиться на шляху до офіційної реінтеграції в структуру Альянсу.

16 травня 2007 р. каденція Ж. Ширака офіційно припинилася. За час його головування закріпилася політична концепція, яка виділяла Францію своєю виключною позицією серед інших членів НАТО. На цьому етапі діяльність французьких урядовців та дипломатів була спрямована на поліпшення взаємовідносин із НАТО. Внаслідок цього спостерігалось

уникнення дискусій Францією стосовно питань подальшого розвитку трансатлантичної концепції безпеки [134, с. 391-392].

З 17 травня 2007 р. на посаду Президента П'ятої Французької Республіки вступив Н. Саркозі. Його оцінка розвитку політичних подій, зокрема, розвитку відносин із НАТО, базувалася на змінах, що відбулися із розпадом біполярної системи у світі. Відповідно, виникала багатовекторність у питаннях національної безпеки для позаблокової Франції. Президент Франції у своєму виступі 2007 р. перед послами наголосив, що останні 20 років безпекова єдність в рамках НАТО між Європейським та Американським континентом відсутня. Таким чином, враховуючи тодішні реалії, це у послідовному порядку підштовхнуло Францію до переосмислення деяких підходів до політики взаємовідносин із НАТО, враховуючи при цьому її інтереси [2, с. 170].

Наприкінці 2007 р. Н. Саркозі здійснив цілеспрямований політичний жест – здійснив візит до США, де він під час виступу у Конгресі наголосив на покращенні франко-американських відносин і неодноразово підкреслював спільне історичне минуле Франції та Америки. Даним візитом Н. Саркозі здійснив значний крок у зближенні Франції з НАТО. Варто зазначити, що зміна безпекового підходу Н. Саркозі, характеризувала фактичний відступ Франції від голлістської концепції стосовно НАТО. Багатьма представниками Альянсу це розцінювалось як наміри Франції поновити своє членство у структурі НАТО. Але все ж, обраний Н. Саркозі, вектор безпекового співробітництва відповідав прагматичній оцінці тодішньої ситуації у світі [3, с. 56].

Загалом, під час здійснення своєї зовнішньої політики Н. Саркозі, в рамках НАТО і європейської безпеки, доволі часто виступав з ініціативами, котрі змінювали тривалі безпекові стратегії. До прикладу, на початку 2008 р. ним було запропоновано англо-французький формат співпраці, оскільки обидві країни у Західній Європі володіють ядерними силами [2, с. 170].

Ключова різниця між підходом Н. Саркозі та його попередниками полягала у більш інтенсивному зближенні і дотриманні проамериканського формату співпраці у питаннях НАТО. На його думку, політичне єднання обох країн – Франції та США – мало більше потенціалу у міжнародному просторі, особливо, коли мова йде про країни із спільними цінностями, принципами та безпековими підходами [127, с. 34].

2-4 квітня 2008 р. на саміті НАТО у Бухаресті Н. Саркозі підтримав ідею створення ефективної системи протиповітряної оборони з метою захисту європейського неба від ракетних озброєнь, що стрімко розвиваються. Однак, варто нагадати, що тоді саміт НАТО був покликаний надати поштовх Україні для вступу в НАТО. Однак в кінцевому результаті Франція наклала тимчасове вето щодо надання Україні ПДЧ у НАТО [2, с. 170; 16; 18, с. 249].

Ймовірність повернення Франції до структур НАТО цілком співпадає із наповненням затвердженої «Білої книги про національну безпеку і оборону Франції» від 17 червня 2008 р. За своїм наповненням «Біла книга» суттєво відрізнялася від попередньої ключовою особливістю, яка полягала у забезпечення національних безпекових інтересів безпосередньо Французької Республіки, а не у політичному протистоянні ЄС з НАТО за незалежну європейську оборонну систему. Зокрема, у «Білій книзі» визначено, що ЄС та НАТО переслідують спільну ціль – гарантування безпеки їх учасників. Оновлений формат НАТО та зміцнення ЄС є необхідними складовими для реалізації повноцінної безпекової стратегії Франції. Із цією метою Франція характеризує ЄС (ЄПБО) та НАТО як взаємодоповнюючі структури для спільної безпеки та оборони, які необхідно зміцнювати, шляхом реформ. Головна мета взаємодії ЄС та НАТО полягає у побудові ефективного безпекового співробітництва між Європою та США. Альянсу для повноцінного функціонування потрібен ЄС, який здатний взяти на себе дипломатичні повноваження щодо врегулювання потенційних зовнішніх криз; ЄС потрібен НАТО, котрий володіє достатніми можливостями виконувати військові задачі. Також НАТО здатна поліпшити

трансатлантичний концепт взаємовідносин між Північною Америкою та європейськими союзниками стосовно вирішення глобальних викликів та безпекових загроз [123, с. 99-102].

Окремий розділ «Білої книги» присвячено відновленню повноцінних відносин Франції та НАТО. Зокрема, у книзі аналізується військове співробітництво Франції з НАТО за останні 40 років. Було зазначено, що Франції необхідно переглянути досвід втілення голлістської концепції безпекового співробітництва з Альянсом. Також Франція охарактеризувала оновлену концепцію НАТО та місце Франції в ній. Зокрема, були визначені нормативно-правові аспекти (Оттавська декларація 1974 р. та Стратегічна концепція 1999 р.) щодо збереження контролю над ядерними силами Франції поза межами НАТО та самостійність прийняття рішень [123, с. 105-111].

В підсумках розділу було наголошено, що віддаленість Франції від Північноатлантичного блоку вбачається більше не доцільною, тому вона має наміри працювати над відновленням взаємовідносин з ним [123, с. 105-111].

2008 р. для новоприбулого Президента Франції виявився складним з точки зору політичної адаптації, оскільки ним було започатковано, хоча й очевидні, але, водночас, кардинальні зміни в зовнішньополітичному курсі Франції. Зокрема, стосовно НАТО Н. Саркозі здійснював політику зближення, при цьому не відкидалися головні принципи доктрини Ш. де Голля щодо права безперешкодного прийняття рішень та відокремленості у рамках керування стратегічними ядерними силами Франції [56].

На початку лютого 2009 р. була опублікована стаття від французького видання «Le monde» під назвою «Безпека – наша спільна місія». Дана стаття характеризувала собою спільну заяву президента Французької Республіки Н. Саркозі та Федерального канцлера Німеччини А. Меркель, зокрема, щодо тодішніх безпекових викликів. Основна ідея, яку висвітлювали очільники обох країн, виражається в тому, що, чим більш консолідованою буде Європа, тим більш сильною вона буде в політичному, економічному, військовому і, відповідно, безпековому аспектах. Відповідно, це надасть змогу розробити

ефективні заходи запобігання кризам і конфліктам. Тобто, тут можна зробити певний висновок, що Н. Саркозі, на відміну від попередників, розглядав повернення Франції до НАТО з більш прагматичної точки зору. І для досягнення цієї мети, щоб протистояти усім перешкодам, необхідно діяти спільно, а саме – повернутися до безпекової концепції НАТО [131].

## **2.2. Реінтеграція Франції в НАТО і ключові пріоритети у відносинах Парижа, Брюсселя і Вашингтона у 2009-2013 рр.**

11 березня 2009 р. в Парижі відбулася конференція «Франція, європейська оборона і НАТО у XXI столітті» під час якої Н. Саркозі офіційно оголосив, що Франція таки поновлює своє членство у військово-політичній системі НАТО. Дану заяву представництво інших держав на конференції зустріли як очікувану подію [130, с.79-82].

У своїй заключній промові на конференції Н. Саркозі зазначив, що для суспільства Франції необхідно сформулювати ключову думку про НАТО і те, які можливості ця організація може надати їм. Цим він також підкреслював важливість прозорості діяльності Франції у структурах НАТО, оскільки, на його думку, доволі мала кількість французьких громадян дійсно розуміла тодішній стан її взаємодії з Альянсом. Зокрема, Франція надто тісно співпрацює з НАТО, однак не є її частиною, що якраз і викликало нерозуміння французами такої діяльності. Також Президент Франції висловив думку, що в умовах тодішніх глобальних змін варто своєчасно визначити стратегічну концепцію, незважаючи на те, що пряме військове вторгнення на територію Франції малоймовірне. Однак зростали загрози у багатьох інших аспектах, які зазначив Н. Саркозі: тероризм, кібертероризм, конкуренція за водні та енергетичні ресурси, екологічні проблеми, фінансова криза, неконтрольований потік міграції та пандемії – усе це створювало потенційну небезпеку для країни. Тут Н. Саркозі говорив, що ці загрози не настільки віддалені для Франції, і для їх подолання потрібно співпрацювати усім країнам Європи із США разом. У його промові було порушено питання

щодо вдосконалення збройних сил Франції, та було запропоновано значну кількість ідей щодо вдосконалення військових контингентів НАТО [99; 100; 127, с. 31; 130, с. 82].

У березні 2009 р. Національні Збори Французької Республіки винесли позитивне рішення стосовно повторного вступу до НАТО. Офіційне входження Франції до НАТО припало на ювілейну річницю заснування НАТО – 3-4 квітня 2009 р. під час проведення саміту альянсу в містах Страсбург та Кіль [29, с. 76].

Ставши повноцінним членом Альянсу, Франція отримала доступ до здійснення повноцінної діяльності в його структурах, бо до етапу офіційного повернення вона приймала участь у всіх органах НАТО за винятком двох: Комітету оборонного планування і Групи ядерного планування. Повна реінтеграція надала Франції правомірності та повноцінності у прийнятті важливих рішень всередині Альянсу, а також сприяла більш поглибленому формуванню векторів діяльності, плануванню та здійсненню спільних військових операцій, розвитку багатосторонньої співпраці тощо [3, с. 56; 142].

Після повернення Франції до НАТО постало питання щодо визначення ключових векторів та здійснення оновленого формату співпраці. Незважаючи на позаблоковий статус Франція мала значний досвід активної взаємодії в майже усіх структурах НАТО.

В самому процесі реінтеграції Франція, відповідно, уже переслідувала ключові для себе цілі:

(1) відновлення життєздатності безпекового аспекту у Європі – Франція в процесі співпраці з НАТО активно продовжувала зміцнювати європейську оборонну систему за рахунок зменшення вагомості США в Альянсі;

(2) розширення власного впливу у межах Альянсу. Зокрема, Франція продовжувала здійснювати роль активного учасника в діяльності НАТО, шляхом створення та просування нових безпекових реформ від лиця

європейської більшості в Альянсі. Відповідно, погляди між офіційним Вашингтоном та офіційним Брюсселем стосовно реформування діяльності Альянсу сильно відрізнялися, що сповільнювало загальний процес розвитку безпекового співробітництва [2, с. 170].

Окрім цього, для Франції було важливо щоб з її поверненням до НАТО вона зберегла свій незалежний ядерний статус. Це означало, що Франція не входить до Групи ядерного планування НАТО. Іншою умовою було те, що французька армія у мирний час не підпорядковуватиметься постійному командуванню НАТО. Також було представлено урегулювання питань щодо оцінки інвестицій в оборону. Тут варто нагадати, що усі вищезазначені вимоги адресувались переважно американській стороні, оскільки домінуюча роль в Альянсі належала їм. Франція дипломатичними жестами намагалась довести переваги незалежності європейського військового контингенту, що малоімовірно могло б негативним чином вплинути на ключові пріоритети США [2, с. 171].

З самого початку своєї каденції Н. Саркозі передбачав, що повернення Франції в Альянс гарантуватиме їй передову позицію при визначенні ключових аспектів діяльності НАТО (наприклад взаємодія з РФ під час розширення НАТО на Схід). Президент Франції також вважав, що НАТО мусить виокремитись із суто політичного формату і більше розширювати свої можливості у військовому секторі (наприклад, вдосконалювати проведення військових операцій НАТО). Тут варто відзначити важливий момент. Н. Саркозі активно проводив політику втручання у регіональні конфлікти, особливо на Близькому Сході, що демонструвало його високу зацікавленість у їх вирішенні. Тому для цього й було потрібно повторно інтегруватися в структури НАТО, щоб це надало більших можливостей для ведення подібної зовнішньої політики [3, с. 57; 130, с. 79-82].

Іншим ключовим пріоритетом виступає емансипація правосуб'єктності Європи та США у здійсненні своєї діяльності в рамках НАТО. Однак цей аспект створює більш фінансово затратний ефект, оскільки США могли

затребувати, щоб усі члени Альянсу збільшували свої інвестиції у розвиток оборонного комплексу НАТО. Виставлений поріг витрат на обороноздатність Альянсу становив 2% від загального ВВП кожного з членів НАТО. Згідно офіційної статистики витрат країн НАТО з 2009 р. фінансові вкладення США в Альянсі є найбільшими. До прикладу, витрати Франції на 2009 р. сягали ледве 2% від загального ВВП країни, тоді як США вклали близько 5,3% від власного ВВП. При цьому варто враховувати, що загальні економічні можливості США значно переважають спроможності Франції [121].

Таким чином, перед урядом Франції постали проблемні питання на шляху до реалізації власних цілей. Зокрема, коли постало питання визначення прогресивних кроків щодо європейської оборони, то тут ситуація складалася наступним чином:

1. в першу чергу ініціатива надходила з боку Франції. Підтримка інших країн виявилась недостатньою, аби реалізувати прагнення французької сторони;
2. Великобританія та інші члени Альянсу, як прихильники атлантизму. Зокрема, існує категорія країн, котрі вбачали у США більш надійного щодо безпекового співробітництва.
3. здійснити відповідний вклад в оборонний пакет для багатьох країн ЄС є доволі затратним з економічної точки зору. Для значної кількості країн затратним є здійснювати вклад у власний національний оборонний комплекс [127, с. 40].

В цьому контексті Н. Саркозі потрапив у ситуацію, яка підпадає у рамки теорії ігор, де він поставив задачу частково відступити від голлістської концепції, шляхом ініціювання не надто популярних ідей серед членів НАТО. При цьому Н. Саркозі пішов на поступки, котрі поставили під загрозу впливовість і престиж Франції перед Альянсом. Якщо переслідувані Н. Саркозі пріоритети не будуть враховані, то це означатиме, що виключно домінуюча роль у НАТО надалі належатиме США, і Франція залишиться у програшному становищі.

В свою чергу США продовжує традиційно переслідувати протилежні цілі. Якщо Франція розглядає оновлений формат НАТО як військово-оборонний союз, ціль якого – захист євроатлантичних територій, то для США масштаб впливу Альянсу мав більш глобальний характер. Це особливо чітко простежується у впливі США на НАТО, з метою акцентувати увагу на азійському регіоні. Ключові пріоритети США зводилися не лише на цьому. Американський істеблішмент спонукав Європу вкладати більше коштів в оборонний сектор НАТО. В кінцевому результаті європейські представники НАТО або, принаймні їх більшість, були вимушені задуматися над пропозицією Франції щодо вдосконалення оборонних систем у Європі.

В медійному просторі спостерігалась відносно сприятлива атмосфера. 18 жовтня Н. Саркозі у місті Довіль (північ Франції) провів зустріч із Президентом РФ та канцлером Німеччини. Темою обговорення була міжнародна безпекова ситуація. Також представники трьох країн обговорювали майбутні заходи, такі як саміт НАТО в Лісабоні [90].

15 листопада 2010 р. відбулася зустріч Президента Франції, Н. Саркозі, з А. Ф. Расмуссеном – Генеральним секретарем НАТО. В ході зустрічі з боку Н. Саркозі було черговий раз підкреслено необхідність збільшення грошових надходжень до НАТО. А. Ф. Расмуссен у свою чергу зазначив, що повноцінна присутність Франції у рядах НАТО може стати для неї дуже вигідною в багатьох аспектах. Ключовою темою обговорення був Лісабонський саміт НАТО та майбутня імплементація нової стратегічної концепції НАТО. Генеральний секретар закликав до єдності між європейським та американським континентами, оскільки, на його думку, це з історичної точки зору більш потужний механізм гарантування безпеки і стабільності [14].

Лісабонський саміт НАТО відбувся 19-20 листопада 2010 р. На саміті була представлена нова еволюційна концепція оборони. На порядку денному лежав ряд важливих питань, в тому числі, визначення нових пріоритетних напрямків діяльності організації. В першу чергу постали питання стосовно

розгортання новітньої ППО та нормалізації взаємовідносин із РФ. Позиція США щодо обговорення останнього питання була ускладнена, спровокованою у 2008 р. РФ гібридною агресією проти Грузії, яка завершилась окупованими територіями (Південної Осетії та Абхазії). Відповідно, США поставили під сумнів доцільність безпекової співпраці з країною-окупантом. Офіційний Париж у 2008 р., відповідно, засудив військові дії РФ проти Грузії. Також Н. Саркозі ініціював розробку дипломатичного врегулювання конфлікту у вигляді практичних кроків щодо зупинки бойових дії та виведення військових сил обох сторін. Дипломатичні зусилля Н. Саркозі допомогли частково зупинити російську агресію. Однак на саміті французька сторона була більше схильна до обговорення щодо зміцнення колективної безпеки Альянсу – розбудови «ракетного щиту» у відповідь на зростання глобальної терористичної загрози національній безпеці Франції. Спроби покращити взаємовідносини з РФ були спрямовані на вирішення наступного важливого питання, що розглядалося наступного дня саміту – війна в Афганістані [30; 86; 3, с. 57; 142].

Актуальним питанням, що обговорювалося країнами НАТО, був розвиток формату Східного Партнерства, зокрема, з Україною. З боку України це був черговий саміт, присвячений питанню її інтеграції в НАТО, як попередній – Бухарестський саміт НАТО 2008 р. Попри це, очікувалися позитивні зрушення, направлені на більш конкретні дії. Однак тодішній фокус НАТО був зосереджений на вирішенні інших питань. Окрім того в Україні на той час тривала президентська кампанія, що певною мірою відводило її увагу від активного обговорення щодо зближення з НАТО. На другому дні саміту Україна брала участь в обговоренні гуманітарної допомоги іншим країнам під час військової операції в Афганістані [35].

Необхідно зазначити, які принципи та ключові пріоритети були визначені у підсумку проведеного саміту:

1. безпековий і стабілізуючий аспекти, що повинні реалізовуватися військовими та політичними інструментами без виключень для усіх членів Альянсу;
2. гарантування суверенності усіх членів альянсу;
3. дотримання усіма членами НАТО правових норм статуту ООН та Вашингтонського договору;
4. підтримка тісних взаємозв'язків між Європою та Америкою, з метою забезпечення світового порядку та миру;
5. формування та реалізація найбільш пріоритетних векторів діяльності альянсу [79].

Ключові пріоритети можна звести до наступних:

1. колективна оборонна політика. Стаття 5 Вашингтонського договору вказує на те, що усі учасники зобов'язані здійснювати військову допомогу внаслідок збройного нападу на одного з інших учасників відповідного договору, а також запобігати будь-яким потенційним загрозам з боку агресора;
2. безпекова співпраця. Військові та політичні події, що розгортаються у світі мають тенденцію прямого впливу на діяльність Північноатлантичного альянсу. З метою ефективного запобігання розвитку несприятливих подій НАТО планує співпрацювати у сфері безпеки з іншими країнами, що не є чи не можуть претендувати на статус члена Північноатлантичного Альянсу. Безпекова співпраця також повинна здійснюватися при взаємодії із міжнародними організаціями, що мають безпосереднє відношення до сфери інтересів НАТО (до прикладу безпекова чи гуманітарна сфера діяльності). Також безпекова співпраця полягає у постійному контролі над озброєнням, роззброєнням та нерозповсюдженням зброї;
3. регулювання кризових факторів. В період динамічних трансформаційних процесів НАТО у своєму розпорядженні має ряд засобів та методів подолання усіх можливих криз. Будь-яка криза, що становить

потенційну загрозу для євроатлантичного простору, буде врегульована на усіх етапах конфлікту, переважно на початковому – до переростання у повномасштабний конфлікт. Розповсюдження сфери впливу діяльності НАТО на регіони, де потенційно може існувати небезпека для євроатлантичного виміру. Також здійснення заходів спрямовані на забезпечення стабільності після конфліктної стадії [33; 129].

Декларацію Лісабонського саміту НАТО було підписано усіма країнами, в тому числі й Францією, що підкреслює її наміри дотримуватися визначених цілей [113].

Під час проведення військової операції в Лівії (19.03-31.10.2011 р.) Н. Саркозі, одразу втрутився в конфлікт. Президент Франції активно закликав нанести точні ракетні удари по позиціям повстанських сил М. Каддафі. Паралельно з цим, Н. Саркозі виступив з ідеєю щодо здійснення військової інтервенції під егідою європейської коаліції сил, а не НАТО. Очолювали коаліцію Великобританія та Франція. Ключовим наміром у даній риторичі виступало небажання французького президента загострення відносин НАТО з іншими арабськими державами арабського. 19 березня представниками Міністерства оборони Франції було оголошено про закриття неба над територією міста Бенгазі. Згодом французькими повітряними силами було здійснено повітряний напад, в ході якого було використано близько 20 літаків-винищувачів, що нанесли ряд точних авіаційних ударів по позиціям повстанців. Основними цілями ураження була бронетехніка повстанців, яка становила пряму загрозу для цивільного місцевого населення. Однак в тривалій перспективі кількість французьких і британських бойових ракет виявилась недостатньою для продовження ведення точного ураження цілей, що ставило під загрозу успіх проведення операції. В цьому контексті постала необхідність домовлятися із США про військову допомогу [102].

У 2011 р. відбулася конференція НАТО у Лондоні, присвячена подіям у Лівії. Франція не змогла самотійно завершити військову операцію, що

призвело до передачі керівництва над військовою операцією країнам НАТО. Головною метою НАТО є підтримка та захист демократичних сил Лівії [38].

Очевидно, провальна ініціатива взяти на себе роль захисника Лівії спотворило французький військовий імідж. Відсутність необхідної кількості військових спроможностей наглядно продемонструвала, що потенціал проведення крупних військових операцій європейської частини НАТО доволі низький і потребує підтримки з боку США.

21 жовтня 2011 р. відбулася багатостороння зустріч представників НАТО. На зустрічі обговорювались попередні результати операції в Лівії та її завершення, яке було заплановано на 31 жовтня. Також було визначено подальші дії щодо підтримки безпеки та правопорядку в регіоні [24].

Підсумки президентської каденції Н. Саркозі можна охарактеризувати як спробу здійснення рішучих змін у безпековій політиці Франції та послідовному відновленні відносин з НАТО. Застарілу – голлістську систему безпекового співробітництва Франції з НАТО, було ліквідовано. Однак на фоні глобальних безпекових трансформацій постали нові труднощі у визначенні подальших ключових векторів взаємодії всередині Альянсу. Франція частково продовжила дотримуватися своєї незалежної ролі в НАТО, однак не відмовилась від гнучкості у вирішенні кризових та безпекових питань, що потребують співпраці усіх членів Альянсу.

У травні 2012 р. відбулася інавгурація нового Президента Французької Республіки – Ф. Олланда. До обрання президентом він був противником зовнішньополітичного вектору Н. Саркозі, спрямованого на повторну реінтеграцію із НАТО. Це, в перші дні каденції новообраного президента, складало враження, що Ф. Олланд відступить від політики зближення з НАТО. Але цього не відбулося, оскільки було створено нову «Білу книгу» 2012 р., яка стала логічним продовженням ведення оборонної та безпекової політики, яку проводив Н. Саркозі. Більшість цілей, поставлених Н. Саркозі стосовно НАТО не були досягнуті, незважаючи на вагомий практичний крок – офіційну реінтеграцію Франції. Тому, вірогідно, Ф. Олланд розумів усю

важливість дотримання зовнішньополітичного курсу Н. Саркозі щодо НАТО, який мав важливе стратегічне значення для безпеки Франції [71, с. 226].

Одразу після виборів Ф. Олланд провів зустріч з Б. Обамою. В ході переговорів обидві сторони затвердили свої наміри щодо плідної безпекової співпраці, зокрема в рамках НАТО. Головна тема обговорення була присвячена виведенню французьких військ з Афганістану. Також президенти обговорили поточний стан міжнародної безпеки [139].

20 травня 2012 р. відбувся черговий саміт НАТО в Чикаго, який ставив собі на меті проаналізувати ситуацію у кризових регіонах (в першу чергу, в Афганістані), де несуть службу солдати НАТО та інтенсифікувати відносини між усіма країнами-членами альянсу. Під час саміту Франція погодила розробку проекту, спрямованого на забезпечення Європи новітньою системою протиповітряної оборони. Похідним аспектом від цього проекту було ядерне стримування. Тут Франція за традиційною голлістською концепцією вимагала особливого ядерного статусу, який полягав в особистому розпорядженні нею власними ядерними силами. Важливим аспектом для Франції було потенційне перебування України в НАТО [6; 8; 47, с. 40; 66].

Окрім цього, основна ціль Франції полягала у якомога швидшому (до кінця 2012 р.) виведенні французьких військ з Афганістану, тоді як решта військ НАТО, як зазначав Генеральний секретар, планували вивести до кінця 2014 р. У цьому питанні Ф. Олланд проявив дипломатичну твердість, відмовившись від будь-яких дискусій стосовно цього питання. Саміт в Чикаго, в цілому, для Франції став одним з пластів, який позитивним чином посприяв зміцненню її відносин з НАТО [6; 8].

Франція прагнула віднайти відповіді на питання, пов'язані з її діяльністю в НАТО – які преференції вона взагалі отримує. З цією ідеєю Президент Франції доручив колишньому міністру закордонних справ Франції Ю. Ведріну підготувати звіт, у якому він повинен був визначити усі аспекти цього комплексного питання. 14 листопада 2012 р. Ю. Ведрін представив

свій звіт Ф. Олланду. У ньому було висвітлено переваги та недоліки членства Франції в НАТО, де Ю. Ведрін визначив, що Франції не вигідно покидати Альянс. На думку Ю. Ведріна було пророблено значну роботу з Альянсом, яку не варто нівелювати. До прикладу Франція у співпраці з НАТО значно збільшила затрати на вироблення озброєнь. Однак, оборонний потенціал європейських країн-учасниць не збільшився так, як прагнув Н. Саркозі, а Франція, відповідно, зазнала значних фінансових витрат, котрі вплинули на її економіку. До того ж, більшість європейських країн пасивно сприйняли ідеї французької сторони. Але, в той же час, пройшло доволі мало часу для повноцінної реалізації головної цілі Франції в рамках НАТО – повноцінного зміцнення європейської оборонної системи [71, с. 226; 141, с. 5-9].

В підсумку Ю. Ведрін визначив подальші пріоритети Франції в оборонній та безпековій сфері з НАТО, котрі базуються на більш багатосторонньому та прагматичному підході, який полягає в залученні пасивних учасників до тіснішої співпраці з більш активними учасниками. Також важливо акцентувати увагу на ініціативи, які б посприяли еволюції технічної складової європейських країн НАТО, оскільки вони значно відстають у цьому плані від США як кількісно, так і якісно. Президент Франції був цілком солідарний із висвітленими позиціями у звіті, що значною мірою вплинуло на контекстне наповнення «Білої книги» 2013 р. [141, с. 5-9].

«Біла книга» Франції від 2013 р. визначила основні положення по національній безпеці та обороні. Вона містить багато положень, котрі були закладені колишнім президентом. При цьому враховувався весь попередній досвід. Внаслідок чого, при формуванні ключових положень книги було визначено, що Франція повинна бути вільною у прийнятті ключових рішень щодо її безпекової політики. До прикладу, Франція у військовому плані може діяти окремо від Альянсу [132, с. 88].

В одному із розділів визначено план по скороченню кількості військового персоналу та військової техніки. Кількість солдат планувалося

скоротити до 66 000 осіб; танки – не більше 200 одиниць; вертольотів та літаків – від 225 до 250 одиниць, не включаючи вантажні та інші, спеціального призначення, літаки; воєнно-морський флот повинен включати до 15 фрегатів, 1 авіаносець та 4 атомні підводні човни тощо. Також книга містить дані про закупку іноземного озброєння [132, с. 90-92].

Скорочення кількості військового озброєння вступало в протиріччя із колишнім досвідом ведення французами військових операцій. Як раніше зазначалося, у 2011 р. Франція, в ході ведення бойових дій на території Лівії, зіштовхнулася із низьким рівнем військових спроможностей [102].

До іншої групи принципів «Білої книги» належить:

1. врахування усіх можливих сценаріїв розвитку конфліктних ситуацій у світі та задіяння усіх контрзаходів проти ймовірних загроз у будь-якій формі прояву;
2. забезпечення стратегічної комунікації з партнерами, з метою запобігання іноземного втручання;
3. вдосконалення сил стримування, регулювання та оборони в контексті кризових ситуацій [116, с. 5-6].

Ф. Олланд і його прихильники – соціалісти, незважаючи на критику рішення Н. Саркозі повернутися в Альянс, підійшли до питання членства Франції у НАТО цілком об'єктивно. В результаті чого були визначені два ключових пріоритети: роль Франції в НАТО; розробка нової ефективнішої оборонної системи у Європі. Зважений підхід Ф. Олланда до визначення подальших пріоритетів (які концептуалізувала «Біла книга» Франції від 2013 р.), в короткостроковій перспективі продемонстрував свою актуальність в наступному році.

20 лютого 2014 р. у східній частині Європи розпочалася російсько-українська гібридна війна, яка поставила під пряму загрозу безпеку європейського континенту. Дана подія змусила кардинально змінити погляди французького керівництва при визначенні безпекових підходів всередині НАТО [13].

## Висновки до розділу 2

У 1991 р. на історичному етапі завершення «холодної війни» стосунки з НАТО були ускладнені голлістським підходом з боку лідерів Франції, який характеризувався у відстоюванні повноцінної ролі країн-члена Альянсу. Відповідно, це сформувало подальший особливий процес розбудови безпекового співробітництва між Французькою Республікою та Організацією Північноатлантичного договору. Даний процес полягав у створенні Францією нового формату європейського безпекового співробітництва.

В процесі дослідження даного розділу, розбудова особливих відносин Франції та НАТО була виражена у двох історичних етапах.

1. Перший етап тривав з 1991 по 2008 рр. Спроба Францією створити нову незалежну європейську концепцію оборони у відповідь на гегемонію США у НАТО. Зокрема, Франція та Німеччина, шляхом підписання у 1992 р. Маастрихського договору, виступили ініціаторами перетворення ЄЕС у Європейський союз, де Франція планувала зайняти чільну роль. В рамках договору було передбачено положення про формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (СЗППБ, з 1999 р. СПБО), мета якої була розбудова незалежної від НАТО європейської системи безпеки та оборони. В період Югославської кризи концепція європейської автономної оборони провалилася, що змусило Францію поступово налагодити співпрацю з НАТО як з найбільш ефективною системою безпеки і оборони. Однак процес реінтеграції Франції передбачав виконання двох основних вимог: незалежний ядерний статус Франції та рівноправність європейської та американської сторони в НАТО.

У 2007 р. новий Президент Франції, Н. Саркозі, продемонстрував наміри повернути Францію до структури НАТО. Зокрема у 2008 р. було затверджено нову «Білу книгу», яка на концептуальному рівні підсумувала попередній період особливих відносин між Францією і НАТО. Також визначила подальші кроки, спрямовані на розбудову взаємодоповнюючих

стосунків між ЄС та НАТО. Відповідно, подальші практичні кроки Франції були спрямовані на європеїзацію НАТО зсередини;

2. Другий етап тривав з 2009-2013 рр. Після офіційної реінтеграції у 2009 р. Франція продовжувала розбудову європейської оборонної системи в рамках НАТО, шляхом збільшення власного впливу на офіційний Брюссель та зменшення впливу офіційного Вашингтону. Процес здійснення особливих відносин Франції та НАТО супроводжувався на періодичній основі обговореннями щодо реформування та подальшої діяльності Альянсу, де, в залежності від глобальної безпекової ситуації у світі, США та європейські союзники переслідували найбільш пріоритетні цілі. Франція серед європейських країн-членів була більш ініціативною та прагматичною в оцінці безпекової кон'юнктури та визначенні оптимальних напрямків діяльності НАТО.

Таким чином, в даному розділі ми проаналізували комплексний та обумовлений історичними протиріччями розвиток особливого безпекового співробітництва між Францією та НАТО. Зокрема, ми можемо зробити висновок, що спроби Франції створити незалежну концепцію європейської оборони зазнали краху, що призвело до її офіційної реінтеграції у 2009 р., а також розбудови нового формату відносин з НАТО, де Франція в процесі просування ключових пріоритетів щодо Альянсу намагалась його європеїзувати.

### **РОЗДІЛ 3**

## **ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН ФРАНЦІЇ ТА НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2024 РР.**

### **3.1. Відносини Франції та НАТО в умовах гібридної російсько-української війни 2014-2021 рр.**

На початку 2014 р. агресивність військових дій РФ почала зростати, що стало предметом регулярних обговорень серед країн-членів НАТО, зокрема Франції. На той час Франція почала розбудову власних пріоритетів щодо затвердженої оборонної стратегії 2013 р. Внаслідок анексії РФ Кримського півострова та фактичної окупації частини Донецької і Луганської областей безпекове співробітництво та ключові пріоритети між Францією та НАТО повинні були відбуватися із врахуванням нових політичних реалій і зазнати суттєвих змін у підході до розвитку європейської системи оборони. Зазначені зміни полягають, першочергово, у переосмисленні такого явища в безпековій політиці НАТО, як ядерне стримування [106].

На початкових етапах вторгнення наміри РФ були не цілком відомі євроатлантичній спільноті, що тягло за собою невизначеність у процесі розвитку безпекового співробітництва стосовно РФ та України. У зв'язку із різким загостренням конфлікту Генеральний секретар НАТО висловив думку, де закликав до мирного вирішення усіх політичних спорів між РФ та Україною. Також представники НАТО, зокрема й Франція, засудили невинуватену агресивну діяльність зі сторони РФ та закликали до якнайшвидшої зупинки військових дій. Франція, у свою чергу, заявила, що не визнає захоплені території за РФ. США та Литва відреагували більш радикально на збройну агресію РФ [13].

Стратегічна концепція НАТО 2010, в якій описано засоби та способи збройного стримування, виявилася цілком неефективною стосовно розпочатого РФ конфлікту на Сході України і в Криму. Хоча стратегічна

концепція цілком передбачає запобігання розгортанню конфліктів, які знаходяться й поза територіальної зони НАТО [86].

Проте російсько-українська гібридна війна продовжувала фігурувати у дискусіях серед лідерів країн НАТО. Особливу увагу російсько-українському конфлікту приділили Франція та Німеччина, які прагнули віднайти ефективне вирішення даної проблеми та переглянути стратегічну концепцію безпеки Європи. Внаслідок вторгнення військ РФ до України, стратегічні партнери вирішили об'єднати свої зусилля, з метою протистояти гібридній агресії РФ.

З 4 по 5 вересня 2014 р. відбувся Уельський саміт НАТО. Під час саміту на розгляд виносилися питання розвитку обороноздатності Альянсу та оцінка ключових світових криз: на Сході України, Північній Африці та Близькому Сході. Проте питання України було найбільш пріоритетним на порядку денному. Українські представники офіційно заявили, що планують поглиблювати відносини з НАТО [75; 84].

Підсумки саміту можна звести до наступних позицій:

1. усі члени НАТО зійшлися у думці, що російська агресія проти України поставила під пряму загрозу безпеку в Європі. Внаслідок цього лідери альянсу погодилися, що військове оснащення та засоби реагування необхідно модернізувати;

2. усі члени продемонстрували свою прихильність до колективної оборони та розвиток оборонного комплексу щоб мати здатність протистояти потенційним загрозам. Одночасно усі структурні органи НАТО повинні пройти ревізію на ефективність функціонування;

3. аналіз поточних стратегічних відносин РФ із НАТО. Призупинення будь-яких форм співпраці РФ, за винятком переговорного процесу стосовно врегулювання ситуації, що склалася у східному регіоні. Додатково обговорювалися пропозиції щодо накладення санкцій [17].

В історії діяльності НАТО це був найбільш небезпечний європейський конфлікт у 21 ст., який підлягав усесторонньому обговоренню. Важливість

проведення саміту, в основному, полягало у аналізі усіх ризиків розпочатої РФ гібридної війни проти України, і послідовному затвердженні нового «Плану дій готовності (реагування) НАТО» [67; 95; 125, с. 25].

Окремо, було порушено питання здійснення оборонних витрат країн-членів НАТО у розмірі 2% від загального ВВП, що є доволі проблемним для більшості країн Альянсу через різницю в економічному плані. Для Французької Республіки видатки становили близько 1,8% від власного ВВП. Окрім наявних економічних труднощів країни НАТО здійснювали витрати, скеровані на військову та гуманітарну допомогу [17; 121, с. 9].

З початком збройної агресії РФ Україна на чолі з новообраним президентом П. Порошенко все частіше порушувала питання членства України в НАТО, як єдиний спосіб вирішення поточного конфлікту і недопущення його в майбутньому [63].

Однак значна кількість французьких діючих та колишніх політичних діячів висловили неочікувану критику проти України. Ключова теза – неможливість вступу України до європейських структур – ЄС та НАТО. Така позиція певним чином обумовлена історичними чинниками – тим, що Україна, як і Білорусь після розпаду СРСР часто розглядалась Францією як зона впливу РФ. Тому, на думку колишніх президентів Франції В. Жискар д'Естена та Н. Саркозі, Україна повинна залишатися посередником між країнами НАТО та РФ. Варто також враховувати, що опозиція Франції на чолі з М. Ле Пен сприяла політичному відстороненню Франції від питань російської агресії щодо України, що принесло свій вклад у цьому конфлікті на користь РФ [13; 52, с. 180; 70].

Також особисто Ф. Олланд висловив думку, що вступ України в НАТО об'єктивно поки неможливий. Однак за власної ініціативи Президент Франції проводив регулярні зустрічі з лідерами країн НАТО, обговорював ситуацію на Сході України та дипломатичні шляхи її вирішення. Відповідно, позиція Ф. Олланда була доволі жорсткою щодо російської агресії [60].

Франція заявила, що підтримає Україну за умови, що російсько-українську гібридну війну буде врегульовано, а також будуть проведені усі необхідні реформи. Відповідно, двері для України в НАТО відчинені, але все залежить від її подальших дипломатичних зусиль [84].

Варто зазначити, що початок російсько-української війни відіграв важливе значення у процесі формування лідируючої ролі Франції (на противагу США) в НАТО. Послідовно Франція за підтримки Німеччини, намагалася перехопити ініціативу та посилити європейський вплив у НАТО. Зокрема, офіційний Париж збільшив свій вплив на Альянс за рахунок створення нового чотиристороннього формату переговорів – Нормандського формату, до складу якого увійшли Франція, Німеччина, Україна та РФ. Перша зустріч Нормандської четвірки відбулась 6 червня 2014 р., де представники чотирьох країн вели переговори щодо деескалації напруженості конфлікту між РФ та Україною [59; 68].

16 жовтня 2014 р. у Мілані відбулась зустріч Нормандської четвірки. Під час зустрічі учасники переговорів обговорювали взаємне припинення вогню між Україною та РФ та можливість проведення виборів на окупованій території Донецька. В підсумку зустрічі Мінські угоди (Мінськ-1) було погоджено як головний документ врегулювання російсько-українського конфлікту [59].

На зустрічах Нормандської Україна піднімала питання свого членства в НАТО як спосіб вирішити конфлікт. З цією метою Україна висловила бажання розвивати власний оборонний комплекс за стандартами НАТО [61; 106].

Франція, з одного боку, схвально відгукувалась щодо євроінтеграційних прагнень України і підтримувала майбутню перспективу, але, водночас, не вбачала доцільним вступ України в НАТО задля врегулювання російської агресії. Проте Франція вирішила розвивати в Україні стандарти НАТО:

– кадрова підготовка військового контингенту України. Враховуючи передовий досвід країн НАТО та особливо Франції, українські військові мали змогу перейняти значний досвід. Кадрова підготовка включає як теоретичні аспекти військової справи, так і практичні;

– розвиток двосторонньої військової дипломатії. На етапі, коли вступ України в НАТО був ускладнений неправомірними діями РФ, Франція не відкидає можливості розвитку інших форматів військової співпраці, що надасть більш чітке уявлення про стандарти та принципи учасника євроатлантичного суспільства;

– обмін стратегічно важливими розвідданими обох країн. Із початком російсько-української гібридної війни Україна із європейським зовнішньополітичним вектором на регулярній основі підтримує стратегічну співпрацю у сфері військової розвідки. Франція, відповідно, спрямовує власну розвідувальну діяльність, з метою запобігання ескалації чи небажаного результату для України в конфлікті [26].

11-12 лютого 2015 р. у Мінську відбулася чергова зустріч Нормандської четвірки, де Франція заявила, що усі учасники переговорів прагнуть якнайшвидше використати усі заходи, які врегулюють конфлікт на Донбасі. В підсумку тривалої зустрічі було підписано Другу Мінську угоду (Мінськ-2), яка визначила подальші дії стосовно виконання РФ та Україною усіх положень Мінська-1. Варто зазначити, що в процесі проведення Нормандських зустрічей США, за рахунок власних ініціатив, також намагались демонструвати своє лідерство в НАТО. До прикладу Б. Обама, перед початком зустрічі Нормандської четвірки, заявив про свої наміри забезпечити українські військові сили американською зброєю. Також Президент США попередньо зателефонував В. Путіну, де під час розмови закликав диктатора завершити військовий конфлікт на Україні мирно. Відповідно, можна зробити висновок, що американський уряд намагався усіма доступними шляхами вплинути на переговорний процес у Мінську, що,

зокрема, продемонструвало іншим країнам-членам НАТО ініціативність США [27].

Ескалація на Близькому Сході та Північній Африці спричинила глобальну та неконтрольовану міграційну проблему для країн Європи. Зокрема, із хвилями нелегальних біженців, на територію європейських країн НАТО потрапляють елементи терористичного складу. Зокрема, 13-14 листопада 2015 р. в Парижі відбувся ряд терористичних актів, в результаті яких загинуло близько 130 осіб. Ф. Олланд, був свідком одного з терактів на стадіоні Стад де Франс, де під час футбольного матчу терористичними угрупованнями були ініційовано три вибухи. Вразливість європейської безпеки змусило Францію піти на часткове зближення з РФ у питаннях безпекового співробітництва [46, с. 2; 109].

Відповідно, із метою протидії терористичним угрупованням Ф. Олланд був вимушений зняти санкції з РФ, накладені внаслідок військового вторгнення в Україну. Однак основною умовою, на якій наголошував офіційний Париж, було дотримання РФ Мінських угод. Франція ініціювала створення спеціального військового угруповання, яке діятиме поза умовної юрисдикції НАТО, що дозволить швидко ліквідувати чергову потенційну терористичну загрозу. В даному контексті можна простежити чергову, в дусі голлізму, ініціативу Франції віднайти нові безпекові підходи поза рамок офіційного Брюсселю. Зокрема, це обумовлено в положеннях останньої «Білої книги», де гарантування національної безпеки для Франції найбільш пріоритетна задача [46, с. 2].

У квітні 2016 р. НАТО виступила з пропозицією провести засідання Ради РФ-НАТО, де представники обох сторін заявили про наміри вести активні двосторонні зустрічі на високому рівні щодо врегулювання російсько-української гібридної війни [23; 76].

Стосунки НАТО та РФ, із анексією Криму і частини східних територій України, значною мірою погіршилися, що неодноразово підкреслювала французька сторона. Окрім цього, Франція зазначала, що необхідно мати

дипломатичний простір для ведення конструктивного діалогу щодо деескалації напруженості [64; 125, с. 24-25].

Перед Альянсом продовжували поставати нові геополітичні виклики, в першу чергу, зумовлені продовженням та інтенсифікацією дестабілізуючої активності РФ на Сході України. Нічим не виправдані дії з боку РФ проявляються у постійному збільшенні присутності своїх військових в різних регіонах не тільки України, а й в безпосередній близькості від прилежних територій до країн НАТО

8-9 липня 2016 р. відбувся Варшавський саміт НАТО. У підсумку саміту відповідно були визначені наступні положення, які передбачали більш рішучі дії з боку НАТО. Таким чином:

1. країни НАТО зобов'язуються розвивати співпрацю з Іраком шляхом розбудови його оборонного потенціалу. Військовослужбовцям Іраку буде надано доступ до програми військової підготовки, що включатиме освоєння усіх ключових аспектів ведення бойових дій за стандартами НАТО. Натомість інвестиції в Ірак покликані допомогти у боротьбі проти ІДІЛ;

2. країни НАТО оголосили про початок військової операції під назвою «Морський охоронець». Операція покликана стабілізувати ситуацію із тероризмом та його розповсюдженням. Також до функцій сил операції буде входити безпековий контроль об'єктів критичної інфраструктури та цивільного судноплавства;

3. країни НАТО зазначили, що планують здійснювати моніторинг кібербезпекової ситуації, котра не є виключенням із списку засобів здійснення терористичних актів;

4. також були визначені інші положення порядку денного, котрі стосуються регіональних аспектів безпеки країн ЄС. Зокрема, це розвиток новітньої системи протиракетної оборони та дотримання основних принципів, що визначені в Північноатлантичному договорі;

5. країни НАТО затвердили нову програму стосовно безпекової ситуації на Україні. Програма визначала основні заходи для протидії

російській агресії щодо України та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Програма також включає обмін стратегічною інформацією з Україною [62].

Франція посилено діяла у напрямку вирішення конфлікту. Зокрема на саміті, Ф. Олланд виступив із публічним закликом щодо виконання Мінських угод. Цілеспрямовані дії Президента Франції могли свідчити про те, що він міг негласно сприяти українській євроінтеграції, ключовою умовою для якої є завершення конфлікту на Сході України [52, с. 181-182; 68].

19 жовтня 2016 р. відбулась остання, перед трьохрічною перервою, зустріч країн Нормандського формату. Зустріч відбулася у Берліні, де лідери чотирьох сторін обговорювали визначення кроків імплементації Мінських угод та гарантії щодо їх виконання усіма сторонами [59].

Станом на кінець 2016 початок 2017 рр. у Франції та США відбуваються президентські вибори. З 20 січня 2017 р. Президентом США стає Д. Трамп. З травня 2017 р. посаду Президента Французької Республіки обіймає Е. Макрон. З перших днів президентства, Е. Макрон фактично почав демонструвати, що голлізм-мігтеранізм буде відігравати одну із складових його політики, оскільки через американсько-китайське протистояння роль Європи у прийнятті ключових рішень нівелювалась. Також Президент Франції висловлював ініціативи щодо розробки єдиної європейської армії, яка повинна бути «стратегічно автономною». Відповідно, голлістські наміри Е. Макрона виглядали як спроба посилити європейську складову, однак його вплив всередині НАТО виглядав більш програшно порівняно з діями Д. Трампа, який в процесі геополітичного протистояння з КНР намагався посилити тиск США на Брюссель за рахунок періодичних заяв щодо неспроможності більшості країн-членів Альянсу дотримуватись стабільних 2% видатків на колективну оборону [22, с. 4; 51, с. 28-29; 57].

25-26 травня 2017 р. відбувся Брюссельський саміт НАТО. В підсумках Брюссельського саміту лідери Альянсу визначили найбільш пріоритетні кроки боротьби проти тероризму. Для досягнення поставленої задачі США, в

процесі обговорення, наголосили на рівномірному розподілі фінансування (2% від загального ВВП) між усіма членами НАТО [146].

Діалог країн-партнерів щодо гібридної російсько-української війни тимчасово залишався на рівні пасивної риторики, а реальні дії, які б посприяли вирішенню конфлікту були відсутні. Реакцію країн НАТО можна розцінювати, як наявність власних, не менш важливих, безпекових проблем. Зокрема, у 2017 р. не відбулося зустрічі лідерів країн Нормандської четвірки, що вірогідно було пов'язано з появою нових Президентів – Франції та США. Внаслідок різкої риторики Д. Трампа, Франція зіштовхнулась з проблемами військової співпраці щодо НАТО, які змусили її тимчасово відступити від власної ініціативи врегулювати російсько-українську гібридну війну. Зокрема через видатки Франції на оборону НАТО, які становили близько 1,78% від її загального ВВП [41; 122, с. 8].

В процесі відносин з НАТО Е. Макрон наполегливо налагоджував співпрацю з РФ, що суттєво відрізняло його від попередників. У своїй передвиборчій кампанії він був противником надто тісного формату із РФ. Проте подальші його дії не цілком відповідали попереднім заявам, і на практиці Е. Макрон проводив регулярні зустрічі із В. Путіним. В ході двосторонніх зустрічей Президент Франції заявляв про бажання розбудови європейської системи безпеки з РФ. Також Франція демонструвала більшу поступливість щодо російського вторгнення в Україну, де Е. Макрон здебільшого бажав віднайти компроміс щодо мирного врегулювання [51, с. 30; 57].

Позиція Е. Макрона, щодо вступу України до НАТО спочатку відрізнялася своєю доцільністю у сфері безпеки, передусім для Франції. Під моніторингом НАТО залишалася низка регіональних криз, на які Франція традиційно звертала увагу в першу чергу. Позиція Е. Макрона, полягала у призупиненні активної фази російсько-українського конфлікту, що посприяла б зміні французьких акцентів стосовно перспектив інтеграції України в НАТО. Твердження, що Франція призупинила роботу над

вирішенням самого конфлікту, котрий виступає блокувальним чинником для євроатлантичної інтеграції України, не відповідає дійсності. Е. Макрон чітко виокремив роль РФ у кризі, яка характеризується агресивними діями, а Україна виступає у якості жертви. За його словами, необхідно продовжувати формат співпраці за допомогою Мінських угод, не зважаючи на те, що кращої альтернативи поки нема [5].

10 березня 2018 р. Альянс офіційно підтримав прагнення України приєднатися до євроатлантичної спільноти, надавши їй статус країни-аспіранта. [9; 55].

10-12 липня у Брюсселі відбувся саміт НАТО 2018. За результатами саміту, НАТО кількісно збільшила свою присутність у країнах Балтики та Польщі та посилила моніторинг ситуації у Чорноморському регіоні. Також НАТО покращила боєздатність сил спеціального реагування на Близькому Сході та Африці. Активно продовжували здійснюватися заходи, спрямовані на боротьбу з тероризмом. Зокрема, було реалізовано план по підготовці іракських військових кадрів. Додатково була посилена присутність НАТО в найбільш нестабільних, з безпекової та економічної точки зору регіонах – в Егейському та Середземному. Важливим вектором діяльності НАТО залишається нерозповсюдження зброї масового знищення [74].

Також Генеральний секретар НАТО оголосив, що кризове питання стосовно видатків членів Альянсу у розмірі 2% від ВВП було успішно врегульовано. Натомість, Д. Трамп запропонував збільшити видатки до 4%. Е. Макрон не погодився у цьому питанні із позицією США, і зазначив, що Франція готова досягнути стабільних 2% оборонних вкладень НАТО. Також Альянс підтвердив свої наміри підтримувати приєднання України до євроатлантичної спільноти [63; 89].

Стратегічне бачення Д. Трампа базувалось на тому, що НАТО це один із інструментів геополітичної боротьби США проти КНР. Тому необхідною компонентою для реалізації стратегії Д. Трампа було повноцінне фінансування оборонного сектору НАТО усіма її державами-членами.

Зокрема, президент наголосив на тому, що США захищають суверенітет Європи, яка в свою чергу витрачає свої кошти на розбудову економічної співпраці з РФ, а не на видатки в оборону НАТО. Ці слова викликали невдоволення серед більшості учасників саміту, що, зокрема, зумовило тимчасову ізоляції з боку європейських представників стосовно обговорення деталей членства України в НАТО. Є. Столтенберг намагався скорегувати ситуацію у мирне русло і зазначив, що такі моменти не повинні підривати єдність між країнами НАТО [74; 88].

Французька сторона після проведеного саміту заявила, що трансатлантична спільнота консолідована у своїх намірах покращувати співробітництво незважаючи на окремі розбіжності. Е. Макрон, зокрема, наголосив, що критика США була різкою, але усі члени Альянсу з розумінням та повагою до неї поставилися. В результаті це дозволило більш відверто обговорити ключові безпекові питання, зокрема щодо модернізації заходів реагування НАТО. Також Е. Макрон запевнив, що США із НАТО виходити не планують [42].

Для Франції результати саміту посприяли укріпленню Альянсу. Також Е. Макрон вирішив дослухатися до слів Д. Трампа та оголосив про збільшення оборонного бюджету Франції на 1,7 млрд євро, що відповідно збільшило об'єми видатків у НАТО на 0,3% – з 1,78% до 1,81% від загального ВВП [42; 122, с. 8].

Інтерес Франції щодо України на саміті був практично відсутній. Однак це обумовлено ініціативою французької сторони розбудовувати безпекову співпрацю з Україною безпосередньо в рамках Нормандського формату. Зокрема у 2018 р. співпраця між Францією та Україною здійснювалась в інших напрямках – економічний, культурний [101, с. 53-54].

У жовтні 2019 р. США розпочинає виведення своїх військ з Сирії через наміри Туреччини розпочати бойові дії проти курдів. Офіційним приводом для військової інтервенції Туреччини в Сирію була боротьба з тероризмом [44].

4 грудня 2019 р. відбувся саміт НАТО у Лондоні, присвячений 70-ій річниці існування Альянсу. Ключовими темами обговорення були: міжнародна безпека євроатлантичного простору, боротьба з тероризмом та нерозповсюдження ядерної зброї. Завдяки Д. Трампу в дискусіях між представниками Альянсу з'явилося питання, пов'язане із зростанням впливу КНР. Окремо були обговорені дії з боку Туреччини проти Сирії. На саміті Е. Макрон виступив із різкою критикою щодо дій Альянсу. Зокрема, він наголосив, що США порушили усі принципи НАТО внаслідок відкликання своїх військових з Сирії, оскільки це призвело до ситуації, де курдські союзники залишилися без військової підтримки. На думку Е. Макрона такі дії підлягають колективному обговоренню і, відповідно, узгодженню між усіма представниками Альянсу. Також Президент Франції розкритикував Туреччину, яка здійснила військовий напад на курдів. Прикметно, що роль ініціатора військових операцій поза територією країн-членів НАТО, як правило, належала Франції. Безпекові пріоритети Франції, в першу чергу, були спрямовані на Близький Схід та Північну Африку. Проте на саміті їй також довелося звернути увагу на глобальний чинник впливу КНР [38; 44; 125, с. 27-28].

Російсько-українському питанню було присвячено значно менше уваги, ніж іншим. Країни-члени визнали, що з стратегічної точки зору дії РФ на Сході України мають небезпечний характер. Тому країни-члени Альянсу висловили підтримку Україні в її боротьбі за визволення територій. Але, водночас, НАТО наголосило на продовженні ведення діалогу із РФ щодо дипломатичного врегулювання кризи. Українська сторона нагадала учасникам саміту, що 10 років назад Україні були обіцяні конкретні кроки стосовно її інтеграції в НАТО, але цього на практиці не відбулося. Окрім того, українська сторона на протипагу заяві Франції, зазначила, що невинуватені дії РФ мають ознаки тероризму. З боку НАТО було висловлено завірення, що обіцяні перспективи членства України в НАТО є дійсними. Також Франція залучила до участі в саміті НАТО групу незалежних

експертів у галузі міжнародних відносин. Їх діяльність була спрямована на розробку нових підходів покращення Альянсу. Також, не зважаючи на певні перешкоди, вдалося узгодити план допомоги Польщі та країнам Балтії [72].

Після саміту Е. Макрон зробив висновок, що Франція не може розраховувати на подальшу розбудову єдиної європейської оборони (єдиної європейської армії) та безпеки в рамках військової співпраці з НАТО. Даний висновок був обумовлений нестабільною та непередбачуваною позицією з боку США та Туреччини. Попри це, на ефективність розбудови європейської обороноздатності та безпеки активно впливала зростаюча роль КНР. Відповідно, Е. Макрон висловив думку, що пасивній європейській спільноті НАТО, з метою посилення свого впливу, потрібно відновити стратегічний діалог з РФ [43; 115, с. 1-2].

9 грудня 2019 р. у Парижі відбулась зустріч Нормандської четвірки. Зокрема це була перша зустріч учасників формату, не враховуючи періодичні телефонні дзвінки, з 2016 р. На зустрічі лідери вели переговори по обміну полоненими, припинення двостороннього вогню та визначення подальших дій щодо реалізації Мінських угод [65; 112].

Відсутність зустрічей Нормандської четвірки супроводжувалось відстороненням від практичних кроків щодо реалізації Мінських угод. Зокрема, за 2016-2019 рр. РФ на періодичній основі порушувала режим припинення вогню та продовжувала вести бойові дії, з метою продиктувати нові більш вигідні умови для кремля, що періодично відбувалось. У 2019 р. В. Зеленський наголосив, що з української сторони більше не буде поступок [65].

У 2020 р. внаслідок стрімкого спалаху епідемії COVID-19 повноцінна військово-політична співпраця учасників НАТО була тимчасово обмежена. Пандемія спричинила глобальний виклик для безпеки країн-членів Альянсу. В процесі розповсюдження пандемії перед постала задача протистояти інформаційній загрозі щодо вірусу з боку РФ, яка активно поширювала звинувачення про європейське та американське походження вірусу [91, с. 3].

У червні 2020 р. Україна здобула статус Партнера НАТО з розширеними можливостями [93].

Протягом 2020-2021 рр. Франція активно намагалась організувати зустріч Нормандської четвірки, однак В. Путін відмовлявся від традиційного формату зустрічей. Тому їх реалізація відбувалася переважно на рівні міністрів закордонних справ та радників президентів, включаючи неповну кількість учасників [58].

Станом на 2021 р. український президент активно лобіював вступ України в НАТО. На цьому шляху він, у першу чергу, сподівався на підтримку передових держав в альянсі, зокрема, Франції. З цією метою до України офіційно відвідали депутати Національних зборів Франції: П. Персон та Б. Тань. У ході візиту політики зазначили великий потенціал України та її громадян. Окремо, в ході бесіди з журналістами, вони підкреслили, що Україна має всі шанси в найближчий час отримати ПДЧ у НАТО. П. Персон зазначив, що Франція цілком усвідомлює той факт, що Україна де-факто самотійно протистоїть агресії з боку РФ. Прикметним також є момент, який виражається у тих якостях України, які повинні бути притаманні кожному членові НАТО. До прикладу, Україна, на відміну від більшості членів блоку, витрачає 2% на оборону від свого ВВП [25; 61; 69].

14 червня 2021 р. відбувся Брюссельський саміт НАТО. Головна мета даного саміту обговорення – зростання загрози з боку РФ і можливі наслідки для безпеки Альянсу та продовження заходів боротьби з терористичною загрозою [54]. У своїй промові напередодні саміту Е. Макрон закликав до остаточного визначення принципів, що об'єднують усіх членів НАТО. Зокрема, Франція відзначила, що усім союзникам необхідно активізувати військове співробітництво. Крім того, Франція підкреслила важливість реагування стратегічних ядерних сил Альянсу у відповідь на потенційні безпекові виклики [34; 97].

За ініціатииви Франції на попередньому саміті незалежним представникам було доручено завдання, що полягало у розробці нової

стратегічної концепції Альянсу. Відповідно, на поточному саміті було представлено нову стратегічну концепцію – «НАТО-2030», яка полягає у розробці новітніх програм колективного навчання усіх партнерів, еволюції технологічного наповнення усіх структур НАТО та визначення подальших напрямків військового співробітництва згідно нової стратегічної концепції [54].

Важливою подією на саміті НАТО в Брюсселі стала заява Генерального секретаря НАТО, котрий зазначив що Україна вступить до НАТО через ПДЧ. В свою чергу, В. Путін заявив, що вступ України до НАТО стане приводом для втручання РФ у цей процес. Згодом у Києві відбулась зустріч В. Зеленського, А. Меркель та Е. Макрона. Президент Франції заявив, що підтримує надання Україні ПДЧ [32; 53].

Після візиту на східний фронт в Україні П. Персон закликав якнайшвидше інтегрувати Україну в НАТО. Зокрема депутат зазначив, що у спільноти НАТО цілком відсутнє реальне бачення конфлікту. Також він підкреслив проблему виконання Мінських угод, так як їх основні положення на фронті фактично не виконуються. На останок він заявив, що буде лобіювати вступ України до НАТО, однак цьому можуть завадити праворадикальні сили на чолі з М. Ле Пен [73].

Незадовго до саміту Е. Макрон зустрівся із Є. Столтенбергом. Під час зустрічі президент висловив думку, що всередині НАТО відсутні чітко окреслені пріоритети, а стратегічна концепція більше не корелює із сучасними безпековими викликами. Також президент, у дусі голлізму, заявив про прихильність Франції до більш незалежного формату оборони. У цьому контексті французька сторона активно відстоювала висновки зроблені після попереднього саміту, зокрема, Франція з 2019 р. відстоює стратегію автономної безпеки Європи. Генеральний секретар у відповідь зазначив вагомість безпосереднього вкладу Франції у розвиток євроатлантичної безпеки і запевнив французького лідера, що подальша діяльність НАТО буде активно розвиватись в рамках нової стратегічної концепції. Є. Столтенберг

відмітив значний вклад Франції у спробах мирного врегулювання конфлікту, зокрема в рамках зустрічей Нормандської четвірки. Також обидві сторони згадали ескалацію напруженості у східній частині України, де РФ активно накопичувала велику кількість власної військової техніки та солдатів. [103].

### **3.2. Позиція Франції щодо розвитку НАТО та євроатлантичної інтеграції України у 2022-2024 рр.**

Україна, як і інші країни Східної Європи, займає особливе місце у дискусіях країн НАТО при формуванні власної безпекової політики. Особливо для Франції безпекова політика східного регіону Європи, в першу чергу, була пов'язана з активністю РФ. Україна в контексті геополітичних пріоритетів Франції займала другорядне місце. Попри це, для української сторони перспектива членства в НАТО є одним із ключових завдань, що встановлюються при формуванні національної безпекової стратегії. Однак позиція Франції характеризувалася відсутністю намірів розбудовувати спільне безпекове співробітництво з Україною в рамках НАТО. Тут Франція повинна була враховувати, що нею було підписано Будапештський меморандум, згідно якого вона зобов'язана гарантувати безпеку Україні. Проте сьогодні риторика офіційного Парижу спрямована на безпосередню підтримку євроатлантичних прагнень України. [45; 117, с. 10].

Де-факто з 1991 по 2021 рр. євроатлантична позиція Франції щодо України корелювалась у відповідності із одностайною позицією усіх членів НАТО. У межах співпраці з НАТО Україну було долучено: до Ради північноатлантичного співробітництва (1991 р.), програми «Партнерства заради миру» (1994 р.), у 1997 р. було підписано Хартію про особливе партнерство України з НАТО, програми «Партнерства з розширеними можливостями» (2020 р.), Плану дій щодо членства (2021 р.) тощо. Таким чином, Україна у фокусі Франції не займала особливого місця, оскільки їх взаємодія базувалась на суто партнерському рівні. За весь час незалежності України конкретизований план, який б гарантував членство України в

близькостроковій перспективі, був відсутній. Однак з 2022 р. позиція офіційного Брюсселю та більшою мірою Франції кардинально змінилася [10; 108, с. 5].

24 лютого 2022 р. розпочалась повномасштабна російсько-українська війна, що поклала початок новому етапу російсько-українського протистояння, яке триває з 2014 р. Дана подія цілком змінила ставлення країн НАТО стосовно безпеки європейського континенту. Франція одразу ж засудила розгортання повномасштабного вторгнення В. Путіним і закликала його зупинити руйнівний процес України. Е. Макрон у своїй промові одразу заявив про свої наміри підтримувати український народ та надати йому усю необхідну допомогу. США, у свою чергу, також засудили дії кремля та стали ініціаторами надання військової допомоги Україні. Зі сторони НАТО протягом наступних тижнів було проведено три екстрені зустрічі. У контексті подій, що відбувалися, члени Альянсу виразили свої наміри допомогти Україні та зупинити узурпаторські наміри РФ. Країни-члени організації остаточно перестали сприймати Україну як державу-сателіта РФ. Своїми діями РФ остаточно саботувала Мінські угоди і Нормандський формат переговорів [11; 49; 77].

У відповідь на неправомірне вторгнення РФ в Україну представники НАТО заявили, що повномасштабне вторгнення РФ в Україну за останні декілька років стало найбільшою небезпекою для країн євроатлантичного виміру. Паралельно з цим, усі представники НАТО, включаючи Францію, відзначили героїчний характер українського народу. Фактично з перших днів вторгнення представниками НАТО були введені санкції і оголошено пакет військової допомоги Україні, що включає військову техніку та зброю. Проте, враховуючи значну підтримку України, лідери НАТО за традицією не бажали вступати у пряму конфронтацію з РФ. Риторика Франції черговий раз характеризувалась значною підтримкою України, але не настільки, щоб змусити РФ діяти менш агресивно. Зокрема, французьке керівництво, на відміну від американського, не надавали схвального рішення щодо передачі

Україні військового озброєння. Офіційна позиція Франції демонструвала цілковиту невизначеність у публічному просторі. Так, Е. Макрон намагався особисто домовитись з В. Путіним щодо відведення російських військ, але усі спроби виявилися невдалими. Одночасно Президент Франції засуджував геноцид українців та закликав до припинення ворожнечі між двома так званими «братніми народами» [11; 48; 49].

У червні 2022 р. лідери країн НАТО провели черговий саміт у Мадриді. Це був перший саміт, що був проведений в умовах російської повномасштабної військової агресії проти України. Ключові рішення Мадридського саміту мали важливе значення, зокрема для України.

В підсумку саміту було визначено:

1. стратегічна концепція НАТО 2010 р. більше не відповідає наявним безпековим реаліям, тому їй на заміну було розроблено нову – стратегічну концепцію НАТО 2022;
2. РФ, в рамках пріоритетності, є найбільшою загрозою для НАТО. Тому було заплановано розробити заходи, які нівелюють її можливості вести жорстку політику терору;
3. члени альянсу мають наміри збільшити оборонні витрати, що, відповідно, відкриває можливості для збільшення особового складу та загальної кількості озброєння НАТО;
4. Україна, Молдова, Грузія та Боснія і Герцеговина отримають комплексну військову допомогу та підтримку, яка зміцнить їх позиції;
5. вступ до альянсу нових учасників: Швеції та Фінляндії [78; 85].

Окрім допомоги Україні, Альянс повинен був для себе визначити шляхи протидії іншим загрозам як ескалація на Близькому Сході, а також військова і гуманітарна допомога Ізраїлю тощо. Зазначені підсумки саміту на практиці були спрямовані на гарантування безпеки євроатлантичних держав. Одним із інструментів гарантування безпеки була Україна [78].

Таким чином, 2022 р. у безпековому співробітництві Франції та НАТО був доволі складний. Небачений раніше повномасштабний конфлікт ХХІ

століття дав зрозуміти усім членам Альянсу важливість правильного визначення пріоритетів. Яскраво виражені застереження щодо РФ у свій час висловлював президент Д. Трамп. Однак євроатлантична спільнота, особливо Франція, не надала цьому належного значення. Подібну ситуацію можна спостерігати у ситуації з КНР, амбіції котрої, по відношенню до Тайваня, мають схожий вигляд.

Аналізуючи об'єми військової допомоги, які надала Україні безпосередньо Франція, можна простежити одні з найвищих показників серед усіх членів НАТО. Послідовно Франція надала широкий спектр озброєння різного типу, наприклад, протитанкові ракетні комплекси Milan, артилерійські гармати Ceaser, спеціальне обладнання для розмінування, спецодяг, боєприпаси, бронетехніка, гаубиці TRF1, протитанкові міни HDP-2A2, зенітні системи Crotale тощо. Окрім військової було надано велику гуманітарну допомогу та послуги по розслідуванню військових злочинів РФ, навчання українських солдат розмінуванню території. Франція також взяла на себе обов'язок прийняти на своїй території значну кількість вимушено переселених осіб з України. Додатково вагому частку допомоги складала грошова сума у розмірі 300 млн доларів США [63; 83].

Також Е. Макрон заявив, що ЗСУ володіють передовим досвідом ведення військових дій. Тому, Президент Франції припустив необхідність залучити Україну при формуванні майбутньої армії ЄС. Як зазначалось, Е. Макрон виступав прихильником голлізму та, відповідно, розвитку незалежної європейської безпекової стратегії і оборони, зокрема, створення спільної європейської армії [49].

У період з 2023-2024 рр. спочатку спостерігалась позитивна динаміка у позиції НАТО щодо подальшої підтримки України. Причиною цьому став героїчний супротив українського народу проти РФ, котрий продемонстрував наміри відстоювати свою незалежність та демократичні цінності, які в свою чергу підтримує НАТО. Більшість партнерів зіштовхнулися з одним із найбільш масштабних протистоянь, до якого вони з фінансового та

військового аспектів майже не пристосовані. Послідовно це спричинило деякі труднощі для країн, котрі перешкоджали їм здійснювати заходи, спрямовані на їх безпосередній захист.

У 2023 р. відбувся Вільнюський саміт НАТО. Ключовою темою обговорення була подальша підтримка України у її збройному протистоянні з РФ. Усі члени організації висловили солідарність з українською стороною та надали гарантії, що забезпечать Україну усім необхідним і, навіть, більше. Зокрема, на саміті мова йшла про розбудову нової системи оборони України – перехід від радянської техніки та освоєння ЗСУ принципів ведення бойових дій за зразком НАТО [4, с. 7-8; 82].

Україна, в свою чергу, просувала свої наміри щодо вступу в НАТО. Відповідно, українська сторона зазначала, що їй необхідно надати чіткий план для подальшого вступу, а також виключити неефективний ПДЧ. Низка країн схвально сприйняли ініціативу членства України в Альянсі. До прикладу, Президент Туреччини сказав, що Україна заслуговує на це. Французька сторона несподівано для всіх заявила, що підтримає вступ України в НАТО, зазначаючи при цьому, що це в перспективі відіб'є бажання РФ повторно здійснювати військові дії на її території. Міністр закордонних справ Франції, К. Колонна, заявила що Україна сьогодні ближче до НАТО, ніж будь-коли раніше [81; 92; 108, с. 9-10; 118, с. 2].

Іншим питанням була ратифікація заяви Швеції на вступ до НАТО. Р. Ердоган тривалий час не хотів розблокувати вступ Швеції. Основною причиною цьому було курдське питання. Зокрема, Туреччина виступала проти вступу Швеції, оскільки вона надала притулок представникам «Робітничої партії Курдистану» (РПК), котрих Туреччина звинувачує у тероризмі. Однак, зрештою, при посередництві Є. Столтенберга Туреччина дала свою згоду на вступ Швеції. Окремо запрошеними на саміт були Австралія, Японія, Південна Корея та Нова Зеландія. Присутність цих країн мала важливе значення для представників НАТО. Метою обговорення з представниками зазначених країн була безпекова ситуація в Індійсько-

тихоокеанському регіоні та можливість підтримки КНР російської агресії проти України [82; 92; 107].

Протягом 2023 р. Франція на високому рівні продовжувала забезпечувати Україну військовою технікою та допоміжним спорядженням. Станом на кінець 2023 р. Франція поставила Україні: одну систему протиповітряної оборони SAMP/T, радарну систему GM 200, ракети класу повітря-земля SCALP, близько 40 легких танків AMX10 RC, більше 300 броневих автомобілів та позашляховиків, 160 розвідувальних літальних апаратів, 1500 штук стрілецької зброї різного типу і боєзапаси до них, 1000 протитанкових гранатометів та близько 40000 боєприпасів до усіх видів озброєння. Також сюди варто включити допоміжне спорядження: аптечки, бронежилети, оптичні засоби, каски, засоби зв'язку та паливо для військової техніки [83].

Окрім зазначеної допомоги, Франція за 2023 р. стала більш ініціативною та зацікавленою у наданні Україні детальних інструкцій щодо потенційного членства в НАТО. Також Е. Макрон доволі часто піднімав українське питання під час зустрічей з представниками НАТО, навіть поза рамками діяльності організації. Тому, в цілому, формат відносин Франції та НАТО був спрямований переважно на активну допомогу Україні протистояти РФ та розгляд найбільш ефективних підходів щодо забезпечення цілісності та суверенності України [98; 87, с. 691-692].

2024 р. у відносинах Франції та НАТО відзначився проведенням 75-го саміту НАТО у Вашингтоні. Ключовою темою обговорення було подальше посилення підтримки України. В ході зустрічі країни НАТО підтримали і підписали Український договір, що має на меті визначити прискорені заходи екстенсивної військової допомоги для України. В основі прийнятого договору передбачено надання грошової та військової допомоги, а також навчання українських військових. З метою реалізації положень даного договору партнери НАТО розробили окремий підрозділ, котрий буде займатись питаннями безпеки України. Також окремим положенням даного

договору була визначена фінансова допомога у розмірі 40 млрд доларів США, котру планується виплачувати протягом наступного звітного року. Окремо представники НАТО запевнили Україну, що запрошення до НАТО буде надано, коли члени організації проаналізують усі аспекти і відповідно оголосять вердикт [31; 80].

Е. Макрон, за підсумком проведеного саміту, проінформував міжнародну спільноту, що Франція буде відповідально підходити до виконання власних зобов'язань щодо підтримки України. Також Президент Франції підтвердив позитивні рішення саміту на користь України, зокрема, щодо її подальшого членства в НАТО. Окремо, в рамках саміту В. Зеленський обговорив з Е. Макроном надання чергового оборонного пакету [40].

19 жовтня 2024 р. до Києва прибув Міністр закордонних справ Франції, Ж. Н. Барро. Під час візиту він заявив, що Франція цілком підтримує «план перемоги» В. Зеленського та запрошення, з перспективою вступу, України в НАТО. Також Ж. Н. Барро зазначив, що Франція підтримає Україну у випадку мирних переговорів [96].

Фактично у 2024 р. Франція на фоні інших держав євроатлантичного простору відрізнялась своєю лідируючою позицією. Франція на періодичній основі здійснює поставки військової допомоги Україні, а також рішуче закликає країни ЄС та НАТО протидіяти загарбницьким намірам В. Путіна. Е. Макрон на початку року навіть припустив можливе відправлення французьких військових до України. Заява Президента Франції була доволі неочікуваною з боку інших країн НАТО та викликала хвилю невдоволень, зокрема, США та Німеччини. Зокрема, Е. Макрон стверджував, що Франція переслідує чітку мету – не допустити перемоги РФ над Україною. На його думку РФ не зупиниться у випадку поразки України, що поставить Європу в скрутне становище, де їй доведеться використати заходи стримування. Також Е. Макрон підкреслив, що Франція має досвід неодноразового здійснення інтервенції в інші держави [111].

Франція рішуче продовжує лобіювати членство України в НАТО, що можна розцінювати як спосіб підвищити свій статус в НАТО, зокрема, всупереч США. Водночас, Франція відстоює свій вплив у всіх глобальних процесах, що обумовлено частковим голлістським підходом Франції. Також Франція, в ході обговорення із іншими представниками НАТО, постійно наголошувала на посиленні санкційних заходів щодо РФ. Таким чином Французька Республіка привертала увагу усіх передових країн світу. Незважаючи на критичні заяви, зокрема, щодо діяльності Е. Макрона, активізація Франції у питаннях протидії агресії РФ, вступу України в НАТО та формування нової євроатлантичної безпекової моделі із європейською домінуючою складовою були обумовлені відсутністю ініціативності серед інших країн-членів НАТО, зокрема США, що, відповідно, створило підґрунтя для перехоплення лідерства Францією в Північноатлантичній організації на сучасному етапі [22, с. 1-5; 101].

### **Висновки до розділу 3**

Таким чином, в третьому розділі ми дослідили особливості відносин Франції та НАТО за 2014-2024 рр. та, зокрема, еволюцію євроатлантичної позиції Франції щодо України.

В процесі дослідження даного розділу, розбудова особливих відносин Франції та НАТО відбувалася в два етапи.

1. Перший етап тривав з 2014 по 2021 рр. Анексія Криму та початок гібридної війни спонукали Францію, на противагу США, перехопити ініціативу в НАТО і започаткувати Нормандський формат переговорів, до складу якого увійшли Франція, Німеччина, Україна та РФ. У процесі переговорів Нормандської четвірки були підписані Мінські угоди, що були покликані врегулювати російсько-український конфлікт. З 2017 р. посаду Президента Франції обійняв Е. Макрон, котрий демонстрував схильність до розбудови незалежного формату європейської оборони, що, відповідно вплинуло на подальшу розбудову особливої безпекової співпраці Франції з

НАТО, зокрема щодо України. Також на періодичній основі Україна порушувала питання свого членства в НАТО, що стало предметом періодичних обговорень на самітах між усіма країнами Альянсу, особливо Франції;

2. Другий етап тривав з 2022 по 2024 рр. З початком повномасштабного вторгнення Франція не була зацікавлена у прямій конфронтації із РФ, тому вона дуже обережно підходила до євроатлантичної інтеграції України. Однак після невдалої спроби домовитись із РФ, Франція вирішила змінити власну позицію щодо України, зокрема, щодо її членства в НАТО. Франція починає активно здійснювати заходи, спрямовані на перемогу України над РФ. Попри це, Франція стала єдиною країною, що припустила можливу відправку своїх військ в Україну та просуває вступ України в НАТО.

Отож, аналізуючи відносини Франції та НАТО за 2014-2024, можна дійти висновку, що Франція продовжила розбудову особливого формату безпекового співробітництва з НАТО. Зокрема, з 2014 р. – з початком російської агресії на сході України Франція намагалась різними засобами посилити домінантність європейської частини Альянсу. Однак найбільш виражену активізацію безпекової політики Франції можна простежити з 2022 р. – початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Також євроатлантична позиція Франції щодо України протягом усього часу несла невизначений і суперечливий відтінок. За весь час спроб реалізації інтеграційних прагнень України можна простежити, що французька позиція доволі часто змінюється під впливом різноманітних безпекових чинників. Окрім того, позиція Франції, як правило, корелює з її власними безпековими пріоритетами та відносинами всередині НАТО.

## ВИСНОВКИ

Під час написання магістерської роботи було ґрунтовно досліджено особливості відносин Франції та НАТО. Згідно із поставленими завданнями, можна сформулювати наступні висновки:

1. В першому розділі роботи було детально розглянуто основоположні поняття дослідження та здійснено аналіз джерельної бази. Характер відносин між Францією та НАТО дуже специфічний та багатовимірний, який поєднує аспекти безпекового військово-політичного співробітництва в рамках системи колективної безпеки (військова дипломатія), водночас поєднуючись з прагненням Парижа займати незалежну від Вашингтона роль в питаннях європейської оборони. На розвиток особливого характеру відносин Франції та НАТО вплинув голлізм, який і зараз накладає відбиток на визначення пріоритетів, зовнішньополітичний курс та риторику Парижа.

Наявна джерельна база дослідження – роботи українських та зарубіжних науковців, нормативно-правові документи, матеріали урядових порталів та українських і зарубіжних ЗМІ є доволі змістовною. Вона дає змогу розкрити питання непересічних відносин Франції та НАТО.

2. Досліджуючи розбудову безпекового співробітництва Франції та НАТО з моменту завершення «холодної війни» по 2008 р., ми дійшли висновків, що Франція постійно намагалася підвищити імідж та вагу Європи в НАТО. Було зазначено, що саме через домінуюче положення США відносини Франції з Північноатлантичним блоком були критично складними, що створило середовище геополітичного протистояння між обома країнами. Внаслідок небажання Франції займати другорядну позицію в НАТО вона починає інтегрувати нові ідеї щодо посилення безпосередньо європейської системи безпеки та оборони. Проте в кінцевому результаті ініціативи Франції зазнали провалу, що змусило французький уряд змінити безпековий підхід Франції («Біла книга» 2008 р.) та повернутися до найбільшій дієвій військово-

політичної організації – НАТО. В процесі реінтеграції Франція поступово намагалася обмежити Альянс виключно Європою.

3. Аналізуючи процес реінтеграції Франції до НАТО ми можемо простежити певну особливість французького членства, яка полягає у збереженні Францією автономного контролю над власними ядерними силами. Після офіційного повернення у 2009 р. до 2014 р. Франція розпочала ініціювання нового формату європейської оборони, який був покликаний зменшити домінуючий вплив США щодо НАТО. Загальний розвиток стосунків Парижа, Брюсселя і Вашингтона відбувався шляхом переговорів між усіма країнами-членами стосовно напрямів реформування та визначення пріоритетів подальшої діяльності Альянсу, його фінансової спроможності, де проявлялася стурбованість Франції процесом зміцнення європейської оборонної системи.

4. Агресія РФ, що призвела до анексії Криму та частини Донецької області на початку 2014 р., посприяла докорінному перегляду Францією специфічних відносин щодо НАТО, особливо в питаннях безпеки. Спричинений РФ збройний конфлікт викликав негативну реакцію серед держав-членів НАТО, що сильно вплинуло на процес розробки країнами-членами напрямків реформування безпекової стратегії Альянсу, де Франція з Німеччиною перехоплюють ініціативу у США стосовно врегулювання російсько-української гібридної війни. Зокрема, Франція та Німеччина ініціювали Нормандський формат переговорів до складу якого також увійшли Україна та РФ. До 2021 р. в рамках даного формату переговорів було проведено значну кількість зустріч, де учасники підтримували врегулювання збройного протистояння за допомогою Мінських угод. Проте фінальні результати були тотально нівельовані повномасштабним розгортанням військ РФ на Україні, що поставило на порядок денний обговорення щодо можливості вступу України в НАТО.

Також варто згадати появу у 2017 р. нового Президента Французької Республіки – Е. Макрона, котрий є прихильником консолідованої та

незалежної системи оборони у Європі. Зокрема, за каденції даного лідера риторика Франції щодо євроатлантичної інтеграції України почала стрімко зростати. У 2019 р. Е. Макрон різко засудив діяльність окремих членів НАТО – США та Туреччини, що стало причиною зміни Францією позиції щодо оцінки спроможності Північноатлантичного блоку протистояти глобальним безпековим викликам.

5. Ключовою подією, яку було охарактеризовано в процесі дослідження особливих відносин Франції та НАТО стало повномасштабне вторгнення у 2022 р. РФ до суверенної України. Дії РФ стали основним дестабілізуючим фактором безпеки європейського континенту, які змусили НАТО та, особливо, Францію активізувати свої спроможності щоб не допустити подальшої ескалації російсько-української війни. У 2022-2024 рр. Франція, з-поміж усіх членів НАТО, починає найбільш інтенсивно надавати військову підтримку Україні та на постійній основі лобіювати вступ України в НАТО. Зокрема, дії Франції були обумовлені черговою спробою збільшити вплив європейської спільноти НАТО, шляхом зайняття лідируючої ролі в очоленні руху допомоги, постраждалий від дій кремля Україні. В контексті допомоги Франція навіть припустила можливе відправлення власних збройних сил в Україну.

Протягом 1991-2024 років спостерігається перехід Франції від балансуєчого до більш посиленого протистояння з США за впливовість всередині Альянсу. Зокрема, Франція на сьогоднішній є одним з найбільш важливих європейських представників Організації Північноатлантичного договору, чий внесок у колективну безпеку надзвичайно цінний. Проте Франція не полишає намірів зберегти за собою право незалежності у визначенні для себе ключових векторів безпеки, та, зокрема для Європи. Відповідно, Франції тривалий час вдавалось відстоювати європейські прагнення та, незважаючи на значні протиріччя з США та їх послідовниками, енергійно виконувати зобов'язання повноправної країни-члена НАТО.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко В. Євроатлантична політика Франції в контексті Європейської доктрини безпеки та оборони. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 102, № 1. 2011. С. 229-234. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv\\_2011\\_102%281%29\\_\\_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2011_102%281%29__36) (дата звернення: 03.11.2024).
2. Авраменко В. Еволюція північноатлантичної політики Франції від Ф. Міттерана до Н. Саркозі. *Політичний менеджмент*. № 6. 2011. С. 167-173. URL: [https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/avramenko\\_evolutsia.pdf](https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/avramenko_evolutsia.pdf) (дата звернення: 06.08.2024).
3. Авраменко В. Трансатлантичне партнерство Франції та США після реінтеграції екзагону до військових структур НАТО. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 107, №2. 2012. С. 55-60. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv\\_2012\\_107%282%29\\_\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107%282%29__10) (дата звернення 2024).
4. Авраменко В., Прихненко М. Особливості відносин України та Франції після повномасштабного російського вторгнення. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Т. 2, №15. 2015. С. 6-9. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14667> (дата звернення: 11.10.2024).
5. Ані НАТО, ані ЄС: чого чекати Україні від Франції Макрона. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/07/10/7068284/> (дата звернення: 14.10.2024).
6. Бергманн К., Бутирський З. Майбутнє Афганістану і НАТО. *Deutsche Welle*. 2012. URL: <https://www.dw.com/uk/афганістан-без-іноземних-військ-топ-тема-чиказького-саміту-нато/a-15964220> (дата звернення: 13.08.2024).
7. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки і оборони ЄС: еволюція і стратегія розвитку. *Євроатлантична інтеграція України:*

*свідомий вибір моделі безпеки* : зб. наук. ст. за матеріалами III Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, м. Харків, 3 листоп. 2017 р. Харків, 2017. Ч. 1. С. 3-9. URL: [https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14031/1/Butyk\\_Ykovyk\\_3-9.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14031/1/Butyk_Ykovyk_3-9.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

8. Відкрився саміт НАТО в Чикаго. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_87504.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_87504.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 27.10.2024).

9. Відносини з Україною. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/fr/natohq/topics\\_37750.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/fr/natohq/topics_37750.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 01.11.2024).

10. Відносини Україна – НАТО. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/2022/2/pdf/220214-factsheet\\_NATO-Ukraine\\_Relations\\_-2.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/2/pdf/220214-factsheet_NATO-Ukraine_Relations_-2.pdf) (дата звернення 01.11.2024).

11. Відповідь НАТО на вторгнення Росії в Україну. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_192648.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_192648.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 27.10.2024).

12. Військово-політичний альянс. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/nato-welcome/index\\_uk.html](https://www.nato.int/nato-welcome/index_uk.html) (дата звернення: 02.10.2024).

13. Генеральний секретар представив позицію НАТО щодо російсько-української кризи. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions\\_110643.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_110643.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 27.10.2024).

14. Генеральний секретар розраховує на підтримку Францією реформи НАТО. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_67032.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_67032.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 15.10.2024).

15. Грачевська Т. Погляди Г. Нікольсона на дипломатичну практику та дипломатичний інструментарій. *Вид. Політичне життя*, №1, 2019. С. 79-84. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/6435> (дата звернення: 02.11.2024).

16. Декларація Бухарестського саміту. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official\\_texts\\_8443.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_8443.htm) (дата звернення: 19.09.2024).

17. Декларація Уельського саміту. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official\\_texts\\_112964.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_112964.htm) (дата звернення 2024).

18. Дем'янов П. А. Еволюція євроатлантичної позиції Франції щодо України // *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*. Чернівці, 30 листопада 2023. С. 248-252.

19. Довідник НАТО. Office of Information and Press NATO. Брюссель. 2001. С. 33. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/001-033.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

20. Жакун М. «Співвідношення понять «воєнна дипломатія» та «оборонна дипломатія» в умовах трансформації правових систем. Одеса: НУ «ОЮА» кафедра міжнародного та європейського права, 2023. С. 56-59. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b7782716-c1eb-461a-8de0-ad7a1ecfb6fe/content> (дата звернення: 02.11.2024).

21. Загайна А. Європейський напрямок зовнішньої політики Франції у період з 1991 по 2012 роки. *Науковий блог. Національний університет «Острозька академія»*. 2012. URL: <https://naub.oa.edu.ua/evropejskyj->

napryamok-zovnishnoji-polityky-frantsiji-u-period-z-1991-po-2012-roky/ (дата звернення: 03.11.2024).

22. Замятін В., Юрчишин В. Амбіції Франції на лідерство – реалістичність втілення. *Центр Разумкова*. Київ, 2024. С. 14. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/05/01/2024-ПАКТ-7-RC.pdf> (дата звернення: 24.10.2024).

23. Заява Генерального секретаря НАТО з приводу засідання Ради НАТО-Росія. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_129818.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_129818.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 19.10.2024).

24. Заява Північноатлантичної ради щодо Лівії. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_79800.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_79800.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 07.10.2024).

25. Зеленський розказав про план “Б” щодо вступу України в НАТО. *Лівий берег*. URL: [https://lb.ua/news/2021/06/01/486002\\_zelenskiy\\_rozkazav\\_pro\\_plan\\_b\\_shchodo.html](https://lb.ua/news/2021/06/01/486002_zelenskiy_rozkazav_pro_plan_b_shchodo.html) (дата звернення: 31.10.2024).

26. Зленко А.М., Жуковський А.І., Коптілов В.В., Федорук О.К., Манжола В.А., Назарук Л.М.. Україна і Франція: нариси багатовікової історії відносин. Вид. Світло й Тінь, Львів 2001. 224 с.

27. Зустріч «нормандської четвірки» почалася. *BBC News Україна*. URL: [https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/02/150211\\_minsk\\_talks\\_begun\\_or](https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/02/150211_minsk_talks_begun_or) (дата звернення: 31.10.2024).

28. Іванов Д. Франко-американські протиріччя з питань європейської безпеки (1958-1966 рр.). Проблеми війни і миру в історії країн світу: збірник наукових праць. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». 2021. С. 53-60. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/6256/> (дата звернення: 19.07.2024).

29. Іванова В. Повернення Франції до військової організації НАТО: причини та наслідки. *Донецький національний університет*. Донецьк, 2009.

С. 3. URL: <https://nato.pu.if.ua/old/journal/2009/2009-15.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).

30. Історичний саміт НАТО стартує в Лісабоні. *BBC News Україна*. URL: [https://www.bbc.com/ukrainian/news/2010/11/101119\\_nato\\_summit\\_ak](https://www.bbc.com/ukrainian/news/2010/11/101119_nato_summit_ak) (дата звернення 21.10.2024).

31. Кацімон О. НАТО оприлюднило декларацію за підсумками перших днів саміту: головні положення. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/787853-u-nato-zavitsa-pidrozdil-so-vidpovidatime-za-ukrainu-deklaracia/> (дата звернення: 03.11.2024).

32. Кістол К. Ставлення країн-членів НАТО до ПДЧ та повноправного членства України. *Українська призма*. 2021. URL: <http://prismua.org/nato2/> (дата звернення 21.10.2024).

33. Колективна оборона – Стаття 5. Офіційний сайт Організації Північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics\\_110496.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm) (дата звернення: 03.08.2024).

34. Комюніке Брюссельського саміту. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_185000.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_185000.htm) (дата звернення: 27.10.2024).

35. Лісабонський саміт НАТО: добровільна пасивність України. *Спілка українців у Португалії*. 2010. URL: <https://www.spilka.pt/index.php/3-novini-v-ukrayini/novyny-ukraina/1882-2010-11-23-22-42-58> (дата звернення: 12.10.2024).

36. Лозовицький О. Голлізм як взірець концепції переходу від залежного стану до національного піднесення. *Економічний часопис-XXI*. № 1-2. 2009. С. 28-31. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/45276> (дата звернення: 03.11.2024).

37. Лондонська угода – це потужний сигнал, каже Генеральний секретар НАТО. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_71851.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_71851.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 12.10.2024).

38. Лондонський саміт НАТО: саміт суперечок. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/summit-nato/30307832.html> (дата звернення: 12.10.2024).

39. Лухтан А. І. Міжнародне військове співробітництво України (1991–2013 рр.) : дис. канд. іст. наук : 20.02.22 / *Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2018. 363 с. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Lukhtan\\_Andrii/Mizhnarodne\\_viiskove\\_spivrobitnytstvo\\_Ukrainy\\_1991\\_\\_2013\\_гг.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Lukhtan_Andrii/Mizhnarodne_viiskove_spivrobitnytstvo_Ukrainy_1991__2013_гг.pdf)? (дата звернення: 03.11.2024).

40. Макрон за підсумками саміту НАТО: Франція виконає свої міжнародні зобов'язання щодо України. *Укрінформ*. 2024. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3884629-makron-za-pidsumkami-samitu-nato-francia-vikonaе-svoi-miznarodni-zobovazanna-sodo-ukraini.html> (дата звернення: 31.10.2024).

41. Макрон заявив, що Трамп діє на шкоду союзникам. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/11/30/7090072/> (дата звернення: 14.10.2024).

42. Макрон не чув від Трампа про вихід з НАТО. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2497818-makron-ne-cuv-vid-trampa-pro-vihid-z-nato.html> (дата звернення 14.10.2024)

43. Макрон хоче вести «стратегічний діалог» з Росією і зупинити розширення ЄС. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/macron-rosija-ukrajina/30285055.html> (дата звернення: 03.11.2024).

44. Маленька війна для Ердогана: навіщо Туреччина загострила конфлікт у Сирії. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/10/16/7101941/> (дата звернення: 14.10.2024).

45. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998\\_158#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text) (дата звернення: 14.10.2024).

46. Мітрофанова О. безпекова політика Франції в контексті терористичних атак 13 листопада 2015 р. *ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. 2021. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4064/1/Митрофанова2.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).

47. Мітрофанова О. Військова політика Франції. *Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України*. 2013. с. 40-41. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU\\_Ist\\_2013\\_1\\_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2013_1_25) (дата звернення: 01.09.2024).

48. Мітрофанова О. З початку конфлікту позиція Франції збентежила українців. *Незалежний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел*. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/oksana-mitrofanova-z-pochatku-konfliktu-poziciya-francii-zbentezhila-ukrainciv/> (дата звернення: 14.10.2024).

49. Мітрофанова О. Заходи Франції щодо підтримки України в умовах повномасштабної російської агресії. *ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/zakhody-frantsii-shchodo-pidtrymky-ukrainy-v-umovakh-povnomasshtabnoi-rosiiskoi-ahresii.html> (дата звернення: 28.10.2024).

50. Мітрофанова О. Зовнішня політика США: перипетії відносин з найдавнішим стратегічним партнером – Францією. *ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. 2017. С. 7. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2017/01/Мітрофанова-О..pdf> (дата звернення: 17.10.2024).

51. Мітрофанова О. США і Франція: динаміка співробітництва і президентства Д. Трампа та Е. Макрона. *ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. 2018. с. 27-34. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2018/11/7-Mitrofanova-27-34.pdf> (дата звернення: 21.10.2024).

52. Мітрофанова О. Трансатлантичне стратегічне партнерство і криза в Україні. *ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. 2015. С. 178-189. URL: [https://elibrary.ivinas.gov.ua/4068/1/eis\\_2015\\_1\\_14.pdf](https://elibrary.ivinas.gov.ua/4068/1/eis_2015_1_14.pdf) (дата звернення 19.10. 2024).

53. Модернізація «Мінська», ПДЧ в НАТО, візит Макрона. Невідомі подробиці паризьких перемовин Зеленського. *Лівий берег*. URL: [https://lb.ua/world/2021/04/30/483736\\_modernizatsiya\\_minska\\_pdch\\_nato.html](https://lb.ua/world/2021/04/30/483736_modernizatsiya_minska_pdch_nato.html) (дата звернення 19.10.2024).

54. На порядку денному Брюссельський саміт. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_184633.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_184633.htm) (дата звернення: 18.10.2024).

55. НАТО визнало за Україною статус країни-аспіранта. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/10/7078572/> (дата звернення: 03.11.2024).

56. Ніколя Саркозі – перший рік при владі. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/ніколя-саркозі-перший-рік-при-владі/a-3315782>

57. Новий «голлізм» Макрона і нові фобії Путіна. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2763447-novij-gollizm-makrona-i-novi-fobii-putina.html> (дата звернення: 03.11.2024).

58. Нормандський формат: хроніки-2021 та перспективи-2022. *Канал Дім*. URL: <https://kanalDIM.tv/normandskyj-format-hroniky-2021-ta-perspektyvy-2022/> (дата звернення 11.10.2024).

59. Нормандський формат: як проходили переговори в 2014-2018 роках. *Слово і діло*. 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/28/infografika/polityka/normandskyj-format-yak-proxodyly-perehovory-2014-2018-rokax> (дата звернення: 03.11.2024).

60. Олланд перед Києвом: Франція проти вступу України в НАТО *BBC News Україна*. URL: [https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/02/150205\\_hollande\\_merkel\\_update\\_she](https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/02/150205_hollande_merkel_update_she) (дата звернення 16.09.2024).

61. Основні перешкоди до членства України в НАТО та ЄС, відповідні наративи опонентів членства та способи їх спростування. *Українська призма*. 2022. С. 18. URL: <https://analytics.intsecurity.org/wp->

content/uploads/2022/12/Ukr\_Prism\_11\_NATO\_EU.pdf (дата звернення: 22.10.2024).

62. Основні рішення Варшавського саміту. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2016\\_09/20160923\\_1609-factsheet-warsaw-summit-ke.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160923_1609-factsheet-warsaw-summit-ke.pdf) (дата звернення 11.10.2024).

63. Особливості зовнішньої політики Франції та військова допомога Україні. *АрміяInform*. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/12/osoblyvosti-zovnishnoyi-polityky-francziyi-ta-vijskova-dopomoga-ukrayini/> (дата звернення: 26.10.2024).

64. Перше за майже два роки засідання Ради Росія-НАТО відбудеться 20 квітня. *Лівий Берег*. 2016. URL: [https://lb.ua/world/2016/04/13/332747\\_pervoe\\_pochti\\_dva\\_goda\\_zasedanie.html](https://lb.ua/world/2016/04/13/332747_pervoe_pochti_dva_goda_zasedanie.html) (дата звернення 03.10.2024).

65. Пивоваров С. Історія підписання Мінських угод між Україною та Росією. *Бабель*. 2024. URL: <https://babel.ua/texts/110567-rivno-desyat-rokiv-tomu-predstavnik-ukrajini-pidpisav-pershi-minski-ugodi-a-potim-i-drugi-shche-bilsh-vigidni-kremlyu-os-yak-ce-bulo-i-spodivayemos-bilshe-ne-povtoritsya> (дата звернення: 03.11.2024).

66. Підсумки Саміту НАТО в Чикаго 2012. Можливості для партнерів. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. 2012. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/news/602-pidsumki-samitu-nato-v-chikago-2012-mozhливosti-dlya-partneriv> (дата звернення: 04.10.2024).

67. План дій НАТО у галузі готовності. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2014\\_12/20150203\\_1412-Factsheet-RAP\\_uk.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_12/20150203_1412-Factsheet-RAP_uk.pdf) (дата звернення: 16.10.2024).

68. Повний текст документів, ухвалених на переговорах в Мінську. *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/povnyj-tekst-dokumentiv-ukhvalenykh-na-perehovorakh-v-minsku/> (дата звернення: 16.10.2024).

69. Позиція Макрона свідчить: Франція адекватно оцінює ситуацію, що склалася в Україні. *Лівий Берег*. URL: [https://lb.ua/world/2021/07/05/488414\\_pozitsiya\\_makrona\\_svidchit\\_frantsiya.html](https://lb.ua/world/2021/07/05/488414_pozitsiya_makrona_svidchit_frantsiya.html) (дата звернення: 25.10.2024).

70. Політики Франції щодо війни Росії проти України. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/polityky-frantsii-shchodo-viiny-rosii-proty-ukrainy-analitychna-zapyska.html> (дата звернення: 09.11.2024).

71. Пошедін О. Еволюція взаємовідносин Франції з НАТО. *Військово-науковий вісник*. Вип. 19. 2013. С. 218-229. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv\\_2013\\_19\\_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2013_19_18) (дата звернення: 07.07.2024)

72. Припик Є. Важлива подія. Лондонський саміт НАТО: виклики та загрози. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». 2019. URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji-l/ohliad-naivazhlyvishykh-podii-svitu/vazhlyva-podiia-londonskyi-samit-nato-vyklyky-ta-zahrozy.html> (дата звернення: 12.10.2024).

73. Пришвидшити вступ України до ЄС і НАТО закликав французький депутат після візиту на передову. *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/06/17/pryshvydshyty-vstup-ukrayiny-do-yes-i-nato-zaklykav-franczuzkyj-deputat-pislya-vizytu-na-peredovu/> (дата звернення: 30.10.2024).

74. Путівник до саміту НАТО. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_155276.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_155276.htm) (дата звернення: 18.10.2024).

75. Путівник до Уельського саміту НАТО. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_112107.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_112107.htm) (дата звернення: 02.10.2024)

76. Рада НАТО – Росія. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL:

[https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics\\_50091.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_50091.htm) (дата звернення: 28.09.2024).

77. Роль США в російсько-українській війні: як і чому Вашингтон підтримує Україну? *Adastra Fellows*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/rol-ssha-v-rosijsko-ukrayinskij-vijni-yak-i-chomu-vashington-pidtrimuye-ukrayinu> (дата звернення: 03.11.2024).

78. Саміт НАТО – 2022. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_196144.htm](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_196144.htm) (дата звернення: 12.10.2024).

79. Саміт НАТО прокладає шлях для оновленого Альянсу. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news\\_68877.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_68877.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 08.10.2024).

80. Саміт НАТО у Вашингтоні. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/786829-samit-nato-u-vasingtoni-tekstovij-onlajn/> (дата звернення: 29.10.2024).

81. Саміт НАТО у Вільнюсі. Глава МЗС Франції дала обіцянку Україні. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/samit-nato-u-vilnjusi-hlava-mzs-frantsiji-dala-obitsjanku-ukrajini-940822.html> (дата звернення: 29.10.2024).

82. Самусь М., Солов'ян В. Шляхи консолідації підтримки союзників щодо перспективи членства України в НАТО напередодні Вільнюського саміту. *New Geopolitics Research Network*. 2023. С. 9. URL: [https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/06/Ukr\\_NGRN\\_05\\_NATO-Summit-2023.pdf](https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/06/Ukr_NGRN_05_NATO-Summit-2023.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

83. Свиридюк Ю. Франція опублікувала список військової допомоги, наданої Україні за два роки вторгнення РФ. *Суспільне новини*. URL:

<https://suspilne.media/697642-francia-opublikovala-spisok-vijskovo-dopomogi-nadanoi-ukraini-za-dva-roki-vtorgnenna-rf/> (дата звернення: 29.10.2024).

84. Статус партнера. *Україна до НАТО*. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/status-partnera/> (дата звернення: 30.10.2024).

85. Стратегічна концепція НАТО – 2022. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf) (дата звернення 29.10.2024).

86. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 року. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_68580.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm?selectedLocale=uk) (дата звернення: 05.09.2024).

87. Толстов С. Французькі зовнішньополітичні ініціативи в період президентства Емманюеля Макрона. *ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. С. 684-695. URL: [http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/67\\_2023.pdf](http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/67_2023.pdf) (дата звернення: 25.10.2024).

88. Трамп диктує ціну безпеки: що вирішив саміт НАТО та що отримала Україна. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/12/7084300/> (дата звернення: 14.10.2024).

89. Трамп запропонував партнерам із НАТО подвоїти внески на оборону. *Лівий берег*. URL: [https://lb.ua/world/2018/07/11/402621\\_tramp\\_predlozhil\\_partneram\\_nato.html](https://lb.ua/world/2018/07/11/402621_tramp_predlozhil_partneram_nato.html) (дата звернення 14.10.2024).

90. У французькому Довілі відбудеться зустріч Медведєва, Меркель і Саркозі. Інформаційне агентство *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/413960-u-frantsuzkomu-dovili->

vidbudetsya-zustrich-medvedeva-merkel-i-sarkozi.html (дата звернення 15.10.2024).

91. Україна 2020-2021: невинуватені очікування, неочікувані виклики. *Центр Разумкова*. Київ. 2021. С. 304. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

92. Україна на самітах НАТО: ретроспектива. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-na-samitakh-nato-istoriya/33025312.html> (дата звернення: 19.10.2024).

93. Україна отримала статус члена Програми розширених можливостей НАТО. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-chlena-programi-rozshirenih-mozhливостей-nato> (дата звернення: 03.11.2024).

94. Українська призма: Зовнішня політика 2018. *Українська призма*. Київ, 2019. С. 258. URL: [http://prismua.org/wp-content/uploads/2019/04/A5-prizma2018\\_ua.pdf](http://prismua.org/wp-content/uploads/2019/04/A5-prizma2018_ua.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

95. Фабріс Потье: Саміт в Уельсі був першим, де НАТО розглядало свою основну місію в Європі. *АрміяІнформ*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/07/03/fabris-potye-samit-v-uelsi-buv-pershym-de-nato-rozglyadalo-svoyu-osnovnu-misiyu-v-yevropi/> (дата звернення 19.10.2024).

96. Франція готова до негайного запрошення України в НАТО - МЗС. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/francia-vidkrita-do-negajnego-zaprosenna-ukraini-v-nato-mzs/a-70541092> (дата звернення: 03.11.2024).

97. Франція закликає до зміцнення цінностей єдності НАТО – Макрон. *УкрІнформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3264316-francia-zaklikae-do-zmicnenna-cinnostej-ednosti-nato-makron.html> (дата звернення 15.10.2024).

98. Франція змінила свою позицію щодо вступу України до НАТО. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/20/novyna/bezpeka/francziya-zminyla-svoyu-pozycziyu-shhodo-vstupu-ukrayiny-nato-le-monde> (дата звернення: 26.10.2024)
99. Франція повернулася до командних структур НАТО. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1751753.html> (дата звернення 10.08.2024).
100. Франція повністю повернеться в НАТО, бо це і вигідно, і необхідно – Саркозі. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1508345.html> (дата звернення: 03.11.2024).
101. Франція почала активно лобіювати вступ України в НАТО. *Foreign Ukraine*. URL: <https://foreignukraines.com/2023/08/22/france-has-become-the-biggest-lobbyist-for-the-euro-atlantic-integration-of-ukraine/> (дата звернення: 27.10.2024)
102. Франція почала війну в Лівії. *Radio France internationale*. 2010. URL: <https://www.rfi.fr/ru/frantsiya/20110319-frantsiya-nachala-voinu-v-livii> (дата звернення: 15.09.2024).
103. Франція та НАТО: посилення єдності Альянсу та підтримка України. *Україна до НАТО*. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/novyny/frantsiya-ta-nato-posylennia-iednosti-aliansu-ta-pidtrymka-ukrainy/> (дата звернення: 27.10.2024).
104. Франція у 2024 році досягне витрат на оборону на рівні 2% ВВП. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/15/7179678/> (дата звернення: 28.10.2024).
105. Фуртатов В., Сорока С. Північноатлантичний альянс і Франція: особливості партнерства. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. Т. 93, Вип. 80. 2008. С. 20-23. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2008/93-80-4.pdf> (дата звернення: 14.08.2024).

106. Хронологія російсько-української війни: «гібридна» фаза (лютий 2014 – лютий 2022). *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/22/hronologiya-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-gibrydna-faza/> (дата звернення 26.10.2024).

107. Чому Туреччина проти вступу Фінляндії та Швеції до НАТО. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61505807> (дата звернення: 03.11.2024).

108. Шишкін І., Воронова О., Дацьо Т. Міжнародні відносини Україна – НАТО: сучасний стан і шляхи розвитку. *Journal of Innovations and Sustainability*, Т. 7, № 3. 2023. URL: <https://is-journal.com/is/article/view/198> (дата звернення: 28.10.2024).

109. Що відбулося в Парижі в криваву п'ятницю, 13-го. *TCH*. 2015. URL: <https://tsn.ua/svit/scho-vidbulosya-v-parizhi-v-krivavu-p-yatnicyu-13-go-533715.html> (дата звернення: 10.10.2024)

110. Що таке НАТО? Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/nato-welcome/index\\_uk.html](https://www.nato.int/nato-welcome/index_uk.html) (дата звернення: 03.11.2024).

111. Я нічого не виключаю: Макрон підтвердив свої слова про відправлення французьких військ в Україну. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/737225-a-nicogo-ne-viklucau-makron-pidтверdiv-svoi-slova-pro-vidpravlenna-francuzkih-vijsk-v-ukrainu/> (дата звернення: 03.11.2024).

112. Як у Парижі пройшов саміт «нормандської четвірки». *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/девять-годин-переговорів-як-у-парижі-пройшов-саміт-нормандської-четвірки/a-51603096> (дата звернення: 03.11.2024).

113. 20 років тому: Лондонська декларація сповіщає про народження нової НАТО. Офіційний сайт Організації північноатлантичного договору. URL: [https://www.nato.int/cps/ru/natohq/news\\_64790.htm?selectedLocale=uk](https://www.nato.int/cps/ru/natohq/news_64790.htm?selectedLocale=uk) NATO (дата звернення: 22.10.2024).

114. Adler E., Barnett M. Security Communities. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 481 p. URL: [https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/7016744/mod\\_resource/content/1/Security%20Communities%20by%20Emanuel%20Adler%2C%20Michael%20Barnett%20%28z-lib.org%29-1.pdf](https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/7016744/mod_resource/content/1/Security%20Communities%20by%20Emanuel%20Adler%2C%20Michael%20Barnett%20%28z-lib.org%29-1.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

115. Baranowski M., Quencez M., Techau J. NATO after «Brain Death»: the View from France, Germany, and Poland. The German Marshall Fund of the United States. 2020. 3 p. URL: <https://www.gmfus.org/sites/default/files/NATO%20Take%20360.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

116. Buffotot P. Les Livres blancs sur la défense sous la Ve République. Paris: Paix et sécurité européenne et internationale, 2015. no. 2. 15 p. URL: <https://shs.hal.science/halshs-03155156v1> (дата звернення: 05.07.2024).

117. Burns C. Security Assurances. Exportlawblog. 18 p. URL: [https://www.exportlawblog.com/docs/security\\_assurances.pdf](https://www.exportlawblog.com/docs/security_assurances.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

118. Cadier D. Changes in France's policies towards Ukraine and Russia: Implications for Central Europe. Prague: Think Visegrad, 2023. 7 p. URL: [https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Changes-in-Frances-policies-towards-Ukraine-and-Russia\\_Implications-for-Central-Europe-Cadier-IIR.pdf](https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Changes-in-Frances-policies-towards-Ukraine-and-Russia_Implications-for-Central-Europe-Cadier-IIR.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

119. Cohen R., Mihalka M. Cooperative Security: New Horizons for International Order. George C. Marshall European Center for Security Studies Papers. 2001. no. 3, 80 p. URL: [https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-04/mc-paper\\_3-en.pdf](https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-04/mc-paper_3-en.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

120. D'Orazio V. International Military Cooperation: from concepts to constructs. Pennsylvania: The Pennsylvania State University, 2013. 239 p. URL: [https://etda.libraries.psu.edu/files/final\\_submissions/9226](https://etda.libraries.psu.edu/files/final_submissions/9226) (дата звернення: 31.10.2024).

121. Defence Expenditure of NATO Countries (2009-2016). An official website of the North Atlantic Treaty Organization. URL: [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2017\\_03/20170313\\_170313-pr2017-045.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_03/20170313_170313-pr2017-045.pdf) (дата звернення: 21.09.2024).

122. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2022). An official website of the North Atlantic Treaty Organization. 16 p. URL: [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/230321-def-exp-2022-en.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/230321-def-exp-2022-en.pdf) (дата звернення: 06.10.2024).

123. Défense et Sécurité nationale Le Livre Blanc 2008. Site officiel du Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/0000.pdf>. (дата звернення: 18.09.2024).

124. Emmers R. Cooperative Security and the Balance of Power in ASEAN and the ARF. London: RoutledgeCurzon, 2003. 192 p. URL: [https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134390298\\_A23775586/preview-9781134390298\\_A23775586.pdf](https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134390298_A23775586/preview-9781134390298_A23775586.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

125. Garnier G. France's Place Within NATO: Toward a Strategic Aggiornamento? Paris: Focus stratégique, 2023. no. 115. 72 p. URL: [https://www.ifri.org/sites/default/files/migrated\\_files/documents/atoms/files/garnier\\_france-nato-strategy\\_2023.pdf](https://www.ifri.org/sites/default/files/migrated_files/documents/atoms/files/garnier_france-nato-strategy_2023.pdf) (дата звернення: 30.09.2024).

126. Haine JY. Théories de la coopération militaire. Paris : Centre d'études sur les conflits, 2001. 114 p. URL: <https://www.irsem.fr/data/files/irsem/documents/document/file/1074/Eurode%20impression.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

127. Irondelle B., Mérand F. France's Return to NATO: The Death Knell for ESDP? *ScincePo*. 2011. Vol. 19, no. 1. P. 29-43. URL: <https://sciencespo.hal.science/hal-01024252/document> (дата звернення 2024).

128. L'OTAN, levier de l'Europe de la défense? *Le Monde*. 2012. URL: [https://www.lemonde.fr/idees/article/2012/11/16/l-otan-levier-de-l-europe-de-la-defense\\_1791862\\_3232.html](https://www.lemonde.fr/idees/article/2012/11/16/l-otan-levier-de-l-europe-de-la-defense_1791862_3232.html) (дата звернення: 16.09.2024).

129. La France à l'OTAN. Représentation Permanente de la France auprès de l'Organisation du traité de l'atlantique Nord. URL: <https://otan.delegfrance.org/-Representation-Permanente-de-la-France-aupres-de-l-Organisation-du-Traite-de-l-> (дата звернення: 20.07.2024).

130. La France, la défense européenne et l'OTAN au 21ème siècle. Fondation pour la Recherche Stratégique. 2010. no. 1. 86 p. URL: [https://www.files.ethz.ch/isn/139514/ED\\_201001.pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/139514/ED_201001.pdf) (дата звернення: 2024).

131. La sécurité, notre mission commune, par Angela Merkel et Nicolas Sarkozy. Le Monde. URL: [https://www.lemonde.fr/idees/article/2009/02/03/la-securite-notre-mission-commune-par-angela-merkel-et-nicolas-sarkozy\\_1150337\\_3232.html](https://www.lemonde.fr/idees/article/2009/02/03/la-securite-notre-mission-commune-par-angela-merkel-et-nicolas-sarkozy_1150337_3232.html) (дата звернення: 26.09.2024).

132. Le Livre blanc sur la défense et la sécurité nationale 2013. Paris: Direction de l'information légale et administrative, 2013. 160 p. URL: <https://archives.defense.gouv.fr/content/download/206186/2286591/Livre-blanc-sur-la-Defense-et-la-Securite-nationale%202013.pdf> (дата звернення: 13.09.2024).

133. Le sommet de l'OTAN : implications pour la France et l'Allemagne. Ifri. URL: <https://www.ifri.org/fr/le-sommet-de-lotan-implications-pour-la-france-et-lallemagne> (дата звернення: 03.11.2024).

134. Lombart L. La politique extérieure du président Jacques Chirac dans un monde américano-centré. AFRI. 2007. Vol. 7. P. 378-392. URL: [https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2008/07/24\\_Lombart.pdf](https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2008/07/24_Lombart.pdf) (дата звернення 11.09.2024)

135. Muthanna K.A. International Defence And Military Cooperation. AIR POWER Journal. 2006. Vol. 3, no. 1, P. 43-61. URL: <https://capsindia.org/wp-content/uploads/2022/10/3-Muthanna.pdf> (дата звернення: 03.11.2024).

136. Muthanna K.A. Military Diplomacy. Journal of Defence Studies. 2011. Vol. 5, no. 1, 15 p. URL: [https://www.idsa.in/system/files/jds\\_5\\_1\\_kamuthanna.pdf](https://www.idsa.in/system/files/jds_5_1_kamuthanna.pdf) (дата звернення: 03.11.2024).

137. NATO leaders agree to do more to fight terrorism and ensure fairer burden sharing. An official website of the North Atlantic Treaty Organization. URL: [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_144154.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_144154.htm) (дата звернення: 03.11.2024).

138. Pajtinka E. Military Diplomacy and Its Present Functions. International and National studies, Security Dimensions. 2016. no. 20. P. 179-194 URL: [https://www.researchgate.net/publication/315475293\\_Military\\_Diplomacy\\_and\\_Its\\_Present\\_Functions](https://www.researchgate.net/publication/315475293_Military_Diplomacy_and_Its_Present_Functions) (дата звернення: 01.11.2024).

139. Remarks by President Obama and President Hollande of France after Bilateral Meeting. The White House, Office of the Press Secretary. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/05/18/remarks-president-obama-and-president-hollande-france-after-bilateral-me> (дата звернення: 13.09.2024).

140. Vaïsse M., Sebag C. France and NATO: An History. Politique étrangère. 2009. no. 5. 14 p. URL: <https://shs.cairn.info/revue-politique-etrangere-2009-5-page-139?lang=fr> (дата звернення: 24.08.2024).

141. Védérine H. Rapport pour le President de la Republique Francaise sur les consequences du retour de la France dans le commandement integre de l'OTAN, sur l'avenir de la relation transatlantique et les perspectives de l'Europe de la defense. Site officiel du Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. 26 p. URL: [https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Rapport\\_H\\_VEDRINE\\_\\_V7\\_-\\_definitive\\_\\_cle05be84.pdf](https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Rapport_H_VEDRINE__V7_-_definitive__cle05be84.pdf) (дата звернення: 20.10.2024).

142. Wallerstein I. France Back in NATO? Is This for Real? Immanuel Wallerstein. 2008. no. 231. URL: <https://iwallerstein.com/france-back-in-nato-is-this-for-real/> (дата звернення: 31.10.2024).

## SUMMARY

**Demianov Pavlo Andriyovych**

### FEATURES OF FRANCE AND NATO RELATIONS

This study is a master's thesis written and presented for defense at the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

**Relevance of the research.** Today, the North Atlantic Treaty Organization is a clearly consolidated structure. However, from 1991 to 2024, there were noticeable changes in relations between France and NATO, especially in the context of the Russian-Ukrainian war (2014-2024). In view of this, the issue of the peculiarities of relations between France and NATO, which are, firstly, the competition between Paris and Washington for influence in the Alliance; secondly, the specific status and participation of France in the NATO structure; and thirdly, Paris's constant attempts to Europeanize the North Atlantic Treaty Organization, is relevant for scientific research.

**The purpose** of the master's thesis is to comprehensively investigate the peculiarities of the process of formation and development of relations between France and NATO.

Based on the set goal, the following **tasks** of the scientific work are:

- to conduct a conceptual analysis of the special relationship between France and NATO;
- to analyze the source base used in the research process;
- to study the peculiarities of the development of relations between France and NATO from 1991 to 2008
- to determine the consequences of France's reintegration into NATO and to identify key priorities in its relations with the Alliance partners (2009-2013);

- to characterize the relations between France and NATO in the context of the Russian-Ukrainian hybrid war (2014-2021);
- to analyze the evolution of France's position on NATO and Ukraine's Euro-Atlantic integration in 2022-2024.

**The object** of the study is security cooperation between France and NATO.

**The subject** of the study is the peculiarities of relations between France and NATO (1991-2024).

**The chronological boundaries** of the study covers the period from the end of the Cold War to the events of the present (1991-2024).

**Research methods:** structural-functional method, synthesis method, generalization method, analysis method, historical method, induction and deduction methods, event analysis method, and evaluation method. The use of a number of scientific methods aimed at comprehensive understanding the peculiarities of relations between France and NATO.

**The structure** of master's thesis is conditioned by the defined purpose and objectives of the study. The paper consists of an abstract, introduction, three chapters (divided into six subsections), conclusions, and a list of references (142 items). The total volume is 106 pages.

In the course of writing my master's thesis, the author thoroughly researched the peculiarities of relations between France and NATO. According to the tasks set, the **following conclusions** can be drawn:

1. The first section of the paper describes in detail the fundamental concepts of the study and analyzes the source base. The nature of the relations between France and NATO is very specific and multidimensional, combining aspects of security military-political cooperation within the collective security system (military diplomacy), while at the same time combining Paris desire to play a role independent of Washington in European defense. The development of the special nature of France's relations with NATO was influenced by Gaullism, which still influences Paris' priorities, foreign policy and rhetoric.

The available source base of the study - works by Ukrainian and foreign scholars, regulatory documents, materials from government portals and Ukrainian and foreign media - is quite informative. It makes it possible to reveal the issues of the extraordinary relations between France and NATO.

2. By studying the development of security cooperation between France and NATO from the end of the Cold War to 2008, we conclude that France has constantly tried to improve the image and weight of Europe in NATO. It was noted that it was precisely because of the dominant position of the United States that France's relations with the North Atlantic bloc were critically difficult, creating an environment of geopolitical confrontation between the two countries. As a result of France's reluctance to take a secondary position in NATO, it is beginning to integrate new ideas to strengthen the European security and defense system itself. Ultimately, however, France's initiatives failed, forcing the French government to change its security approach (White Paper of 2008) and return to the largest effective military and political organization, NATO. In the process of reintegration, France gradually tried to limit the Alliance to Europe.

3. Analyzing the process of France's reintegration into NATO, we can trace a certain feature of French membership, which is that France retains autonomous control over its own nuclear forces. After the official return in 2009, until 2014, France began to initiate a new format of European defense, which was designed to reduce the dominant influence of the United States on NATO. The overall development of relations between Paris, Brussels and Washington took place through negotiations between all member states on the areas of reform and prioritization of further activities of the Alliance, its financial capacity, where France's concern about the process of strengthening the European defense system was manifested.

4. The Russian aggression that led to the annexation of Crimea and part of Donetsk region in early 2014 contributed to a radical revision of France's specific relations with NATO, especially in security issues. The armed conflict caused by the Russian Federation caused a negative reaction among NATO

member states, which greatly influenced the process of developing directions for reforming the Alliance's security strategy, where France and Germany are taking the initiative from the United States to resolve the Russian-Ukrainian hybrid war. In particular, France and Germany initiated the Normandy format of negotiations, which also includes Ukraine and Russia. By 2021, a significant number of meetings were held within this negotiation format, where participants supported the settlement of the armed conflict through the Minsk agreements. However, the final results were completely offset by the full-scale deployment of Russian troops in Ukraine, which put the discussion of Ukraine's accession to NATO on the agenda.

It is also worth mentioning the emergence in 2017 of the new President of the French Republic, E. Macron, who is a supporter of a consolidated and independent defense system in Europe. In particular, under this leader's cadence, France's rhetoric on Ukraine's Euro-Atlantic integration began to grow rapidly. In 2019, E. Macron sharply condemned the activities of some NATO members - the United States and Turkey - which led to a change in France's position on assessing the Alliance's ability to withstand global security challenges.

5. The key event that was characterized in the study of the special relationship between France and NATO was the full-scale invasion of sovereign Ukraine by the Russian Federation in 2022. Russia's actions became a major destabilizing factor in the security of the European continent, forcing NATO and especially France to step up their capabilities to prevent further escalation of the Russian-Ukrainian war. In 2022-2024, France, among all NATO members, will begin to provide the most intensive military support to Ukraine and to lobby for Ukraine's accession to NATO on a regular basis. In particular, France's actions were due to another attempt to increase the influence of the NATO European community by taking a leading role in leading the movement of assistance to Ukraine, which suffered from the kremlin's actions. In the context of assistance, France even suggested that it might send its own armed forces to Ukraine.

During the period 1991-2024, France moved from a balancing to a more intense confrontation with the United States for influence within the Alliance. In particular, France is currently one of the most important European representatives of the North Atlantic Treaty Organization, whose contribution to collective security is extremely valuable. However, France does not abandon its intention to retain the right of independence in determining key security vectors for itself, and in particular for Europe. Accordingly, France has long been able to defend its European aspirations and, despite significant contradictions with the United States and its followers, vigorously fulfill the obligations of a full NATO member state.